

גליון

מעוללפת
ספירים

במשנתו של הבעש"ט הקדוש

פרשת נח

גליון פ"ד

מאמר "גן עדן" [חלק ב']

ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה

שמתחילה כשנברא האדם הראשון והקדמון - המייצג את מצבו הראשוני והשורשי של כל אדם ואדם - היה הוא מרגיש בעצמו את ה"גן עדן" בדרך דממילא ללא צורך בפעולה או עשייה כלשהי, הוא היה מתענג על עצם היותו "חלק א-ל-לוא ממעל", וכדכתיב תיכף אחר בריאת האדם ונטיעת הגן עדן: "ויקח ה' א-להים את האדם ויניחהו בגן עדן".

בגיליון הקודם הורחבה היריעה אודות המושגים "גן עדן" ו"גיהנם", שמלבד מה שהם מתארים מקומות גשמיים בעוה"ז לפחות לפי חלק גדול מהדעות¹, מוסיפה תורת החסידות לפרשם כמצבים שונים של הנפש והנשמה, הניתנים אדם כן להשגה לאו דווקא אחר מות הגוף והיפרד הנשמה ממנו², אלא גם בעוד האדם בחיים³, בבחינת "עולמך תראה בחיך".

אמנם מכיון שעל ידי חטא עץ החטא נתאדם אדם הראשון וסטה ממקור ה"עדן" העליון של הנשמה, וכדאיאת מהבעש"ט⁴ על הפסוק "ויגרש את האדם [=מגן עדן]" כי לא הקב"ה גירש את האדם אלא האדם גירש את עצמו מגן עדן

בשורש פנימיות האדם, תענוג זה של הנשמה המכונה "גן עדן" מורגש ללא כל עמל וגיעה, כי זהו כל מהותה של הנשמה - "להתענג על ה'", וכמובא בספה"ק ישמח משה⁵

¹ וכמש"כ בספה"ק **תולדות אהרן** (פר פד' דושים) בזה"ל: ואמרו במשנה (אבות פ"ב דף ט"א) מה למעלה ממך עין וראה ואוזן שומעת, ואנו רואים באדם שיש לו תענוג מדבר שרואה בעין הגשמי יותר ממה ששומע באזנו, ומכל מה שיש לאדם יותר תענוג הוא בחי נשמה. ה' ואלו דברי קדשו (פר בבב'לה קמ"ב ע"א): והדעת נותן הכרת היגיעה נתאדם אחר החטא, כי מקודם היה כנתון אור (עין זוהר ח"א ל"ו ע"ב), זההינו שלא היה מסך המבדיל בינו לבין תורה אור, ונתענע בעצמות התורה ולא היה צריך ליגיעה, אבל אחר החטא שנעשה כנתון עור והוא מסך המבדיל, צריך ליגיעה רבה. והיינו בזעת אפך וגו', ונראה שהיינו מיץ אף והבן.

וראה עוד מש"כ בספה"ק **ערכי נחל** (פר פ"ד ע"ד) וז"ל: והנה חלק זה הוא ממקום שהוא מקור עולם הבא האמתי עין לא ראתה **מרויב התענוג** ה**הוא נשפע גדול הרגשת התענוג** **לנפש רוח נשמה ללל אחד** כפי ערכו ואפילו לנפש של **צדיקים הגדולים המונה שלם** **קבצר נשפע הרגשת התענוג** ה**הוא לפי ערכו**, אבל העולם הבא האמתי הוא מקום חלק השכל, ולכן כאשר יגרום האדם שחלק זה נסתלק מאתו שוב אין לו חלק בעולם הבא, כי אף שירבה במצות ותורה אין יהיה לו עולם הבא מאחר שאותו חלק שבא לעולם הבא נסתלק מאתו, ולכן אפילו לא פגם בחלקים האחרים מהנשמה מהיכן יגיע לו הרגשת תענוג עולם הבא. ולכן בחלק זה לא נאמרו בו עונשים בתורה כי עונשים הכתובים בתורה המה תיקון הפגם, ומש"כ השכל שאינו מקבל הפגם רק נסתלק אין מקום לתקן בו ואי יתקן מאחר שאינו ברוחנות וידו כלל (ועיי'ש עוד באריכות).

² וכשם שכתב **השל"ה הקדוש** (בעשרה מאמרות המאמר השני, ט"ו) בזה"ל: ומזה יתבאר מאי טעמה כשנקנס אדם מיתה למה נקנסו כל הדורות הבאים ממנו, כי לא יספיק הטעם על הפרדס במה שנשמת אדם כולל כל הנשמות, כי המיתה היא בעצם אלא על הגוף ולהנשמה במקרה. ואין לומר שהענין הוא מאחר שנתלבש בכנתות עור ובשר ותולדותיו כיוצא בו, איז המיתה בטבע, משום שכל מורכב סופו להפרד, ומה שהיה ראוי להיות חי נצחי זהו דוקא בכתנות אור ב'א' וכמו שהארכתי בהקדמה. כי זה לא יתיישב רק באומות העולם, וכן בישאל כשהמיתה מצד החטא או על פי הטבע כל המורכב סופו ליפרד בבוא זמנו, אמנם אלו שארז"ל (שבת נ"ג.) שלא מתו אלא מתוך עטיו של נחש, דהיינו שנקנס מיתה על אדם, הדיא קושיא לרובא. **אלא תענין כולנו אדם ממש** **כדפירשת', גם כל מאחר שנזורה מיתה על אדם בעצמו, נזורה גם כן עליו, כי אנתנו בעצמנו אדם, כי ישראל קרויין אדם ממש.**

³ כדאיאת בספה"ק אור יצחק וז"ל: **מהנכל שם טוב ז"ל**, שאנמר (בראשית ג' כד) ויגרש את האדם מגן עדן, ושאל מי הוא זה **שגירש אותו**, שהיה גדול ממלאכי השרת (והיה בשלח נ"ה ע"א). גם איזה גדר פתח יש בגן עדן שגירשו אותו דרך גן, ו**אם תאמר שכביכול ב"ה לקח אותו ביד וגיירש אותו**, זה אינו, והוא מן הנמנע, והשכל אינו סובל זה.

ואמר **הבעש"ט ז"ל** על יוגרש אותו מגן עדן פירש התרגום 'סרדי יתיה' וכו', והוא טרוד בפרנסתו וממילא הוא מגורש שגן עדן, ומי שהוא טרוד אינו יכול להיות בגן עדן.

⁴ וראה מש"כ ע"ז בספר **עבודת הקודש לרבי מאיר בן גבאי** (ח"ב פס"ו) וז"ל: כבר כתבנו למעלה בפרק כ"ז כי כל מה שבא במעשה בראשית מנטיעת הגן בעדן, ועץ החיים ועץ הדעת, והארבע נהרות דברים כמשמעם אין בהם חידה חלילה, וגם חובה על כל מי **שבשם ישראל יכנה להאמין כי כל דברי חז"ל בענין גן עדן אמונה אומן אין בהם משל, או דברי הבאי, אבל דברו בו בענין שיש לדעת ולהאמין באין ספק שגן עדן הוא בארץ ממש**, וכמו שמוכיח מעשה רבה בר אבוב עם אליהו ז"ל בפרק המקבל ואמרו שם דבריה ועייליה לגן עדן וכו', ובמעשה דרבי יהושע בן לוי בסוף פרק המערה, ובמעשה דאלכסנדרוס במסכת תמיד פרק לא היו כופתין, איכא דאמרי אידלי כוליה עד דמטא לפתחא דגן עדן רמא קלא פתחו לו בבא. אמרו ליה זה השער ליי גומרו.

⁵ ולגבי אם אף הגוף נהנה בעוה"ב או רק הנשמה, ראה מש"כ בספה"ק ישמח משה (פר צ"ב), דף קלט ע"ב) וז"ל: **זהנה יש פלוגתא בין המחמירין אם גוף ונפש מתעדיני בעולם הבא, או אם הנפש בלבד**, והנה יש בידי להכריע שגם הגוף מתעדן, שלא יהיה עול בחקו ית' שררע לצדיק בעולם הזה, ועיקר הרעע שבעולם הזה הוא להגוף, והוא למען טובת ושלימות הנפש כאמרו פה, **והנה אף שהגוף שוכן בקבר עד התחייה, מכל מקום מגיע לו תענוג נפלא על דבר שבטוב טובת הנפש, ולא יהיה לו חלק כלל וכלל בטובה**. אלא **דאי שגם להגוף יש נועם מתמיד על ידי שלימות הנפש, ואם כן שלימות הנפש טובתו, והוא גם כן טובת הגוף** כו'. והנה אף שהגוף שוכן בקבר עד התחייה, מכל מקום מגיע לו תענוג נפלא על ידי צינורות והשתלשלות מתענוגי הנפש אשר תהיה בו, ובכתבות ובמועדים וראשי חדשים יתלבשו בהגופים חבלי דגמרי, ויתענגו באור העליון השתחוותו למך ד'ה' צבאות, כאמרו (שפיטת ס"ב) והיו מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו וכו'. אך שנים עשר חודש הראשונים אחר הפטירה של הצדיק, שעדיין לא הגיע למכונו רק אחר י"ב חודש כמאמר חז"ל שבת קכ"ב (ע"ב), כי שנים עשר חודש הנשמה עולה ויורדת, לאחר שנים עשר חודש נשמה עולה ואינה יורדת, וזה הטעם דאחר שנים עשר חודש שהגיעה הנשמה לנועם האמתי, שוב אינה מתפרדת אך כרע לגד לירד למטה, ועיין בעקרים מאמר ברע"ו פרק ארבעה ושלושים, עיין שם וזה ברור. והאריכות משך הזמן ההוא, כל שהוא להכנה שמלבישין אותו בלבושי יקר וחלוקא דרבנן ממה שנעשה לו מהמצוות שעשה בחייו, כי כי מצוה נעשה לבשו להתנשמה, **ואל הנשמה יש תענוג אף שעדיין אין לה נועם המתמיד ואחבה בתענוגים, כי עדיין לא הגיעה למכונו, מכל מקום יש לה תענוג ממה שרואה ההכנה לנועם מתמיד ומחלישיה שמלבישיה אותה, ואז אין להגוף כלום, כי עדיין אין לה נועם מתמיד בעצם שיהיה הגוף על ידי הצטיינות, רק שנהגין בריאה בעלמא, והגוף אינו רואה אינו יודע. אבל אחר שנים עשר חודש שכבר הגיע הנשמה למכונו, ותתענג בשגן ונועם מתיוקין התענוג הנפלא בעצם, גם הגוף מתענג על ידי הצינורות, והוא דבר מסתבר כי אין שייך השתלשלות רק מהתענוג הנשמה בעצם הדבר.**

⁶ ועי' בספה"ק **דרך מצוותיך** (פמ"ח צ"ב) שהקשה "איך יהי התענוג לנשמה כשהיא בגוף יותר מעולה וכבוד מן התענוג לבפש המופשטת מן החומר שהרי מעלת הרוחני" יותר שלם מהגשמי", ועיי'ש מה שביאר בזה.

בעצם היותו טרוד בגשמיות - מה שמתבטא אצל כל אדם בעצם היות נשמתו מולבשת בחומר הגוף המושכו אל הרע - לכך נוצר מצב בו הוא לא יכול להשיג הרגשת התענוג של "גן עדן" אלא ע"י עמל ויגיעה - "בזעת אפך תאכל לחם".

וכתב הה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל, וכך גם שאר ספרי החסידות¹, כותבים, כי הדרך שבאמצעותה יכול האדם להגיע להרגשה פנימית זו של "גן עדן"² (וכמוכן גם ההיפך - של "עולמך תראה בחיך", הוא על ידי קיום תורה ומצוות מתוך בחירה חופשית³ המביאים את האדם לאהוב את עצמותו ומהותו יתברך⁴, כמו שנאמר בפסוק "ויקה ה'

א-להים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה"⁵, וכפי שמכריח בעל האור החיים הקדוש בפירושו⁶ דע"כ שפסוק זה מתכוון לעבודה השמירה שע"י תורה ומצוות עיי"ש.

ומובא בפרקי דרבי אליעזר⁷, כי קיום התורה והמצוות מתחלק לשנים: "לעבדה ולשמרה", והיינו שה"לשמרה" הוא כנגד הריחה השמולטת מן הרע באמצעות מצוות לא תעשה - בבחינת "סור מרע", וה"לעבדה" הוא כנגד הדיקויות בטוב ע"י התמסרות לקיום מצוות עשה - בבחינת "עשה טוב"⁸.

אבל זה אך בימי החול, אבל בשבת קודש כתוב (מכילתא יתרו ז' ט) שכל פציו עשויים והוא מעין עולם הבה, שבשבת יכול האדם לבוא לתענוג, וממילא בסל הבחירה מחמת שלא טרוד בפרנסות.

¹ ה' בראשית ג טו.

² כמובא בספרה"ק ליוקאי תורה להרה"ק בעל התניא ז"ל (פר"ד ראה) וז"ל: כך המצות ומשכתי חיי עולם הבה לצדיקים שיושבין ונהנין מזיו השכינה שהנאתם ותענוגם על ה' אור א"ס ב"ה שאין לו סוף כו' ואין ערוך אליו ת"י כלל אין זה אלא זיו והארה בעלמא להיות גילוי השגה בשמיות שבו בחי' נברא ומודרש י"ש אמין. והרגם להמשיכה זה שם המצות שהם הממשיכות אלה היה בגן עדן וזה הוא זיו המצות עצמן וכמאז"ל שר מצוה מצוה (וכמש' הענין בספר"ד פל"ט) וע"ז נאמר ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה לעבדה ומצוות עשה כו' שע"י המצות עשה הוא עובד את הג"ע שממשכן בו את הזיו.

וכן כתב הרמח"ל בספרו "אדיר במרום" (רח"א) מאי נפחא לדתמא נהנין ארבע טאה בתי דניון: והנה הנהר הוא סוד התורה כ"ל, והג"ן הוא סוד המשכה, כסוד, לעבדה ולשמרה (בראשית ב טו). אך האדם בעוה"ז הוא כסוד הג"ן כסוד מלכות, ד' של יו"ד, בתכלשות בגוף והוא זמן עמית המצוה. ועוד אורו הזמן נאמר, גר אנכי בארץ אלא הסתר ממני מצותך (התלים קכ"ט, טו), כי אנפי' שהשגתה מן המלכות, היא מתקבלת ולא מתבדקת, וזהו בחינת הגירות, ולכן לא יסתור ממנה המצות. אך בצאתה מן העולם הזה נשאר כסוד הנהר, כסוד ז"א שהוא יו', ואז נאמר, במתים חפשי' (התלים פ"ח, ט). כי היא חוץ מן המשכה, והעסק שם בנורה. אבל סוף העונג הוא העדן, שזהו, עין אל ראתה כנ"ל. והנה כבד אמרת לך אין גם עתה יש עונג העדן, אך לא כקבע, ולעתיד לבא יהיה כקבע.

וראה מה שכתב ב'אור תורה' לרבי יצחק אייזיק חב"ד (ליקוטים) שכתב ז"ל: וכמו שאי אפשר לאילן שיצמח מעצמו אם לא יד איחיים שטרוריהם בו ונוטעים אותו בארץ, ועובדים בה עבודות הצריכות לה, כמו שכתוב באדם הראשון ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה (בראשית ב טו), ואמרו לעבדה זו מצות עשה, ולשמרה זו מצות לא תעשה. והינו שאילני בגן עדן הם בחינת תענוגי הנפש, שמצות עשהי בהם כל נשמות הצדיקים. בזכות תורתו ועבודתו, שהם בראו ועלמות ועשו תקנותיו עבולם.

כמש"כ כתבי הרמ"מ שקלוב ז"ל (ליקוטים דף טענה בהר"ל). וזה ג"ן עד"ן חו"י"ם הוא מהרה"ק יו"ק, והוא ב' קודוין שבמח"י. שתכלית בריאתו להיות בב' יו"ק של יוצר, להיות יבית בחינה לעבדה ולשמרה, הם חו"י"ם ג"ן עד"ן גנוו בנע"י חו"י"ם. מוצ"א המי"ם, שורש החסד ושורש הצמצום, כסוד כתר הני"ל, בהסתרה שהוא אהיה בתמורת כתר"ה הצ"ח, ובמילוי סק"א ושניהם כאחד כן מוצא המי"ם להצמיח ג"ן החי"ם. וזאת בחינת הרמז המצא צדק מליבוואיטש ז"ל (דבר אמונתו, שורש מצוות המעילה את כו' בהר"ל: וזהו שרש ענין אהבה דבחינת' ועמך לא חפצתי, שלא לחפץ שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וצדק שמהן גן עדן קודוין ותחתון, ולא את התייה האהבה רק ית' בלב. דהיינו למחותו ועצמותו ית' ממש, וכך היה נשמע האשון מורינו ורבינו (ה' ה' המניא) "חיינו דביקבותו. שהיה אומר בדי חלקו: איך וילך ז"א גאר ניסט, איך וילך ז"א דאין גן עדן, איך וילך ניט דאין עוה"ב כו' איך וילך מער טע' ז"א דאיך אליין' (סניי רעה כלום אינו רעה את גן עדן שלקו איך רעה את העולם הבה שלקו איך רעה אלא אותך כלבדו).

וכן מובאר בספרה"ק אורח שפתי' (לשבת) בהר"ל, רק העיקר שצריך לכ איש ישראלי לעבוד את השי" בלי שום מחשבת תחולת ותקוה לאיזה שילום גמול. שיצמח לו מזה איהו טובה בעוה"ז, ולא אפילו בעוה"ב. כי יחיוב כלבו כי דבר' באמת עיקר שכרו מה שכתב אורח את השי" באורח שפתי' (אורח שפתי' גר"ם) שכר מצוות. והשי" לא יערך לך בו בעוה"ז, ר"ל אין אנתנו רוצים שום תענוג עוה"ז חלף עבודתינו עבודת הקודש לשמך ויבא, ואם שומר האומר אעבוד על מנת שאזכה לחיי העוה"ב. גב' זו לא מיקרי עבודה, ולמה ית' גם שם בעולם השמטות יש צדיקים שמבקשים תענוג הוהותו יש צדיקים אשר כ"ז לא מבקשים זולת שמו ית'. והוא ע"ד צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב. והשי" ואין זולתך מלכות לחיי העוה"ב. אפילו שם אין רוצני וחפצי רק אמיתית אלהותך. ואם תבאור אעבוד את השי" בשביל שאזכה לימות המשיח. סיפור

או החשכות ויתרבה האורה. ויהיה נפשם זך ובהיר. גם זה אינו מעיקרי העבודה. ואף גם מה שיהיה הולכות לנו בלתי המשיח הכל אפס ואין לנגדך. ואין מבוקשניו רק אלהות ית'. ואפס הולך. ולא זו כלבד אלא אין גם התענוג, וממילא אלא בני אדם בתחית המיתים. גם כן הוא אפס ואין. ואין זומה לבקשת אלהות ית'. זולת עבודתך להיות עבד נרצע לשמו ית'. כל שום ייחול וקיווי לשום תועלת והנאת עצמו. רק לעשות רצונו ית'. באמת ובתמים ונמש"כ בכל לב ונפש השתמולות וכוה"ר אמין.

ועי' באריכות בספרה"ק יסוד העבודה (רח"א פ"ה) שמיישב המחלוקת שבין הרמב"ם (הל' שטובה פ"ג הל' ד"ה פ"ג סנהדרין פ"א י"א) לרמב"ן (ערוך אחרי י"ח) האם גם כשהאדם עושה מצוות ע"מ לקבל שכר הוא מקבל שכר ע"ז בעוה"ז, ועיי"ש שמיישב דאלו ואלו דברי אלקים חיים.

⁷ י' בראשית ב טו.

י' וזה לשונו (בראשית פרק ב פס"ז): ויחק וגו' לעבדה ולשמרה משמעות הכתוב יגיד כי הגן צריך לה עובד ושומו, האמת וכיחש זה כי למה יהיה צריך לשמרה אם מהגנבים זה הבאי היא, ומה היא העבודה שהיתה צריכה הגן, ואם צריכה עובד אם כן זה לה חמשת אלפים וחמש מאות שנה מי עבדה.

אכן יש לך לדעת כי כל הווה אינו אלא דוגמא לרוחניות וכמו שהאדמה צריכה עבודה והזרעה והגשמה להוציא מזון האדם גם שמירה מדברים שמפסידים והמריעים לצומח, כמו כן גן עדן אשר היא היום אדמת המנושות לבד כי הגופות נגשמו גם היא צריכה עבודה ושמירה כפי רוחניותה והגשמה המיוחדת לה היא עסק התורה, כמו שאמר הכתוב (דברים לב ב) יערוך כמטר לקחי תול כטל אמרתי והזרעים הם מצות עשה אשר יעשה אותם האדם וכו', והשמירה הם כן לכל יסרוך גדריה ולכל יפסיד צמיחה והיא שמירת מצות לא תעשה (שבתות ד) אשר צריך האדם לשמור לכל עבדו לעולם כי הם המפסידים כל דבר טוב. והוא אומרם ז"ל (סוטה טו) עבידה מכבה מצוה וכו', מעתה יודעך לומר על גן עדן לעבדה ולשמרה.

והנה בימים ההם שכנחני ה' האדם בגן עדן היה מביט וצופה בפעולות צדיק לחיים במעשיו מה שהיה פועל בגן עדן, אך אחר אשר נגרש האדם הושלל ממנו ראות הדבר, אבל המעשה נשפ עמל עמלו לו כי הרוחניות לא ימנעה ההרחקה והפעולה נשית אשרי המחבר ויגיע בעולם הזה לנאכל משה דרכו שהוא מזון הנשמה בגן עדן שוב בא לידי ממצא חז"ל (תקופת זוהר תיקון כ"ה) וזה לשונם לעבדה אלו מצות עשה ולשמרה אלו מצות לא תעשה, ומכונתם ז"ל על דרך שביארנו.

כן א"ת יקרא (שם פרק א' דהר"א פ"ב י"ב). ועי' הרמ"מ מפאנו מאמר חידוק ח"ב פ"ה. ובהר"ל איתא בפרד"א: ויחה ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן מן המקום לקחו מבית המקדש והכניסו לפלטיין שלו זה גן עדן שני ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה ושמו האומר כי יש מלאכה בגן עדן לפתח ולשדד את האדמה ולא כל האלנות צנמחין מאלהין אין שם תאמר יש מלאכה בגן עדן להשקות את הגן והלא כבר נהר יוצא מעדן להשקות את הגן שני ונהר יוצא מעדן וכו' ומה הלשון הזה לעבדה ולשמרה לא אמר לעבדה ולשמרה אלא לנטקו דבדרי תורה ולשמור את כל מצותיה שני לשמור את דרך עץ החיים ואין עץ חיים אלא תורה שני' עץ עץ חיים היא המחזיקים בה.

וכן כתב הרמ"א ז"ל ב'ביארת אליהו' (בראשית פ"ב פס"ז) וז"ל: ויחה ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. "לעבדה ולשמרה": לעבדה הוא עבודת האדמה וההשקאה, והשמירה שלא יעלה בה פריץ חיות. וכן חלקי המצות הם שנים, עשה ולא תעשה, עשה הם בגדר העבודה, ולא תעשה בגדר השמירה. ואדם הראשון עליו השלום זכה להשקות את הגן, כמבואר בזוהר הקדוש עין שם.

ובספרי איתא (שם פ"ב): לעבדה זה תלמוד ולשמרה אלו מצות. וי' וראה מה שכתובים בפיורוש מצוות לרמח"ל ז"ל בהר"ל: כל וראה, ודאי סוד הזכר, בו, ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, "לעבדה בתחלה - בתחלה מ"ע ואח"כ מ"ל, והכל במנוחה. וכיון שלא נתקנו כן, הוצרכו ליתקן כסוד שמור - "סור מרע" בתחלה ואח"כ "יעשה טוב", ושם החזיר אותם משה בואתתן ודאי.

ג'ן סדרי הברכה

כמו כן, מובא בזוהר הקדוש¹, שעל ידי קיום התורה שכתב המחולקת לחמישים ושלושה סדרים ופרשיות כמניין ג'ן², זוכה האדם להוריד את האלוקות המופשטת והרוחנית שלמעלה מן המקום והזמן ולתת לה מתן ביטוי כאן בעולם על ידי הפעולות, ההרגשות והמחשבות, שיש בתר"ג המצוות, בבחינת "גן" ומטע שבו משקה הנהר את מימיו שבהיא מה"עדן" המציין את מקור המים, וכפי שכותב הרבינו בחי"ב שהחכמה העליונה היא ה"עדן", התורה נמשכת ממנה כדוגמת ה"גן" הנמשך מן ה"עדן". ומובא מהרה"ק רבי מרדכי מטשארנאביל זי"ע³ כי לכן נקראים החמישים ושלושה סדרים שבתורה "פרשות"

וכן על דרך זה מובא גם מרבינו האר"ז⁴ שעיקר מטרת בריאת העולם⁵ היה בשביל "לעבדה ולשמרה" - שהאדם יתקן את העולמות העליונים על ידי שיחבר בין החסדים [=לעבדה] לגבורות [=לשמרה], וימתק את הגבורות בחסדים⁶, כשזהו הבריור הגמור אותו אנו נדרשים להשלים עד עת ביאת משיח בן דוד.

ה"גן עדן" נמצא אצל כל אחד ואחד מאתנו. כאשר האדם מחובר לעצמו ולפנימיות נשמתו, "חלק א-לוה ממעל" שבו, הוא אז הוא מחובר ל"מקור כל התענוגים", והוא מגיע ל"גן עדן" - זאת באמצעות תר"ג המצוות המוטבעות באדם, המחברות אותו לעצם הווייתו - לשורש נשמתו, וכמו שמבאר רבי יהונתן אייבשיץ בספרו אהבת יהונתן⁷.

וחכמי הטבעיים אמרו שזפת השמש גורם לכותי שהוא כשור בעירו בטבע וא"א לשנות כמ"ש היפוך כושי עורו וגם ישראל קבלו מהשמש כושי שמש ומגן ה' וזשה"א מותיו מעשיו הטובים כמשה לעבדה ולשמרה ואלו מותו באש ומותו לא תעשה והיה מחזיר את ז"א ונוקביה במקומם למטה בבחינת פנים בפנים ואז היו מתבררין אל חלק המיין ונזקקו ז"א התנונים בין הקליפות בתכלי הבריור עד שלש ושיאר שום ניצוץ קדושה בהם ואז היו הקליפות מנותלות מן העולם לגמרי כי ניצושות הקדושה הם המחיים אותם וכיון שישתלק חיותם ימותו והרשעה כולה בעשן תכלה ובלע המות נלצה והיה העולם על דרך מה שאנו מקיים ומצפים שיהיה בימות המשיח לעתיד לבא במהרה בימינו כי הקליפות הנקראים מות יתבלעו ויתבטלו מקיומם והיונים ולא נודע עוד מקומם (דף קכ"א ע"א). והוא סוד אין בן דוד בא עד שיכלו כל השמות שבנוף כי אלו המלכים היו מתבררים כולם ועולים כסוד מיין ונוקבין יתחברו עם המיין כדורין ומהם נוצרים הנשמות וכשיכלה ביוריים יאן בן דוד כי תמות הקלי ותתבל לגמרי.

10 כמובא בשער מאמרי רשב"י (פר' פקודי) בזה הלשון: והנה אם אדה"ת לא היה עובר על מצוותו יתברר היה כח בידו להכניע את הקליפות אשר באושיה הנוקבא ז"א על ידי מצוותיו מעשיו הטובים כמשה לעבדה ולשמרה ואלו מותו באש ומותו לא תעשה והיה מחזיר את ז"א ונוקביה במקומם למטה בבחינת פנים בפנים ואז היו מתבררין אל חלק המיין ונזקקו ז"א התנונים בין הקליפות בתכלי הבריור עד שלש ושיאר שום ניצוץ קדושה בהם ואז היו הקליפות מנותלות מן העולם לגמרי כי ניצושות הקדושה הם המחיים אותם וכיון שישתלק חיותם ימותו והרשעה כולה בעשן תכלה ובלע המות נלצה והיה העולם על דרך מה שאנו מקיים ומצפים שיהיה בימות המשיח לעתיד לבא במהרה בימינו כי הקליפות הנקראים מות יתבלעו ויתבטלו מקיומם והיונים ולא נודע עוד מקומם (דף קכ"א ע"א). והוא סוד אין בן דוד בא עד שיכלו כל השמות שבנוף כי אלו המלכים היו מתבררים כולם ועולים כסוד מיין ונוקבין יתחברו עם המיין כדורין ומהם נוצרים הנשמות וכשיכלה ביוריים יאן בן דוד כי תמות הקלי ותתבל לגמרי.

11 ולגבי מנין נ"ג שהם לכאזי נ"ד, ראה מש"כ הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (מדושי פנחס, קונטרס ג. את-כח. י"ד). מזה שנזכר כמה פעמים בדוהר (וירא דף קד ע"ב) ובתקונים (תיקון י"ג דף קט ע"ב) ג'ן סדרים דאורייתא. והקשה: לא נ"ד את דוק ונתשחך ותיקן, כי שם הם סדרים שקורין בשבתות, אבל "זאת הברכה" נקראת ביום טוב.

וראה בספר דעת ותבונה למוהר"ח (פ"ח) שמבאר הפגם והחסא של אדם הראשון: ונודע כי תכלית בריאת אדם הראשון הייתה לתקן על ידי דעל ידי המשיח את העולמות העליונים, וכמשה"ל לעבדה ולשמרה ואתו ואתו על לעבדה את אלהים, והנה בחיותו מתקן על ידי מעשיו את ז"ו רצה לתקן את כתר ז"א אשר אז היה קטן מדי, כי אין בכת שליש תחתון דתפארת אדמיא. והכתר של נוקביה היה גדול כפי ערכה יותר מכת ז"א כפי ערכו. כי כתר שלה הוא שיעור ב' שלשים תחתונים של תפארת דז"א כי מהוזה ולמטה עד סוף תפארת שבו. ורצה להגדיל את כתר דז"א שיהיה גם הוא כפי השרץ לו שהוא שיעור ב' שלשים מן ההזה דאימא ולמטה עד סוף תפארת שבה, וכבר נתבאר שאינו נגדל כשיעור היתה אלא אחר שיכנסו מוחין דאבא גם הם.

12 וכתב בספר האורה (תי"א ע"י ע"ה הל' ס"ח): מנין פרשיות של תורה חמישים וששל, והן נקראות על הסדר וזאת אחת, ששבתות שאין בהם הפסקת יום טוב, מוזיא הברכה שנקראת ביום טוב אחת על חל.

ונמצא כי חטא באכילת עץ הדעת מקום אחיה של החיצונים קודם שיכנסו מוחין דאבא המנטל אחיהם ננו. ולא עוד אלא שגם כן חטא שרצה להגדיל כתר דז"א בלתי זמן. וקדם שיכנסו מוחין דאבא ועל ידי כל זה פגם במצוות עליונות גדולות כמו שנבאר וכולם תלויים בפנינו מגדיל כתר דז"א שלא בזמנו.

13 ראה מש"כ על תירוץ זה בספ"ק שער יישכר (מאמר זמן ומצוות. אותיות כב) וז"ל: לכאורה אין פירוש לתירוץ, כי מה נפק"מ אם קורין הפרשה בשבת או ביום טוב, ולפי מה שבארנו בעה"ת יונח ויובן קצת עומק כוונתו, דהנה שמיני עצרת הוא תשלום היחוד פרשה של כל השנה, ואז קורין פרשות "זאת הברכה" וכו'. ועיין בזה"ק (תי"ב ב.) דכל פרשה ופרשה אתעשרת קמיה קוב"ה ואמרה אלא משבת פלוני אנא משבת פלוני וכו'. עיי"ש ויכין ויש שטנה נ"ג פרשיות שקורין בשבתות השנה ובשמיני עצרת שהוא י"ט קורין פרשת זאת הברכה, מיהו כ"ש שמיני עצרת הוא באר המבול בנינו דאורייתא וכו'. וזה רומז קריאת "זאת הברכה" בסוף התורה בחינת ברכה, בריכה עליונה ומברכה זאת משקה גןן שהוא "ג' פרשיות דכל השנה, וי"ח בריכה בחינת בריכה לאשקא גןן וכו'. וזה רומז שמיני עצרת המשקא את כל השנה, חק דכל גןן מתאבא גןן בכל, בחינת ברכה ומייחדים וכו', אך אינו בבחינת התחלוקת הפרשיות לשבתות (ויע' בספר אמונת עתיך, פרשת האזינו ע"פ רענ).

14 עיי' מש"כ השלה הקדוש (תולדות אדם, בית ה', בית ח' ב); וזהו שאמר באותיות י"ה צר עולמיים הקפייים הם, כי כל ספירה כוללי ימי העולם, וסוד היריקן כסוד שבע שמיטות ויובל וואתיות י"ה ש' העשרים משורש ש' עדן שלמעלה, ותכלית צור העולמיים היה כשביל אדם לעבדה ולשמרה.

15 ראה עוד מה שתיקן עד בזה הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע בספ"ק אמרי פנחס (פר' וזאת הברכה, את-תור ב.) בזו"ל: "גן פרשיות יש בתורה חמישים (תי"א קד. ב עמוד) נגד גן עדן. והקשה, הלא יש נ"ד ואמר, וזאת הברכה אינה פרשה, אלא כל הקליטו כל ההורה כל התורה או "זאת הברכה" ויכול להיות שגם שאמרנו בגמרא (תולדות ב.) "כל ימי עני רעים" (משלי טו טו), שאינו יוכל לקבל אפילו טוב.

16 עוד כתב שם (תענית, אור תורה סוד התענית העבודה ב): כי תכלית הבריאה היתה לעבודו יתברך, כמו שנאמר (בראשית ב טו), ויחך אלוהים את האדם ויניחהו בן עדן ובלעדה ולשמרה, הרי התכלית הוא לעבודה, ואחר כך שרשע מגן עדן מכל מקום לא נצטלה התכלית הזה, שחרי כתיב (בראשית א טג), וישלחהו מן עדן לעבדה את האדמה אשר לוקח משם, הרי שנשלח כדי לעבוד שהוא סוד העבודה.

17 על זה לשונו (הפסרת אחרי מות קודשיו: וכי בקדושת לוי על מסכת אבות עיי"ש): או יאמר דאי בפסוק ויכתי אתכם ברית חדשה לא כבירת אשר כרתי אתכם בארץ מצרים פי' היות ידוע דמין ישראל דבוק בתורה, ואחר כך אלוהים מגן עדן מכל מקום לא נצטלה התכלית הזה, כמבוצת השם אפי' באחת"ג ונקב אחדותו תוקע בלבם ומאלחיהם כן אפי' יסורו לעבוד את ה' אלקינו ונתקשר לנו כטבע כמו ש"א לאדם לשנות טבעו לאכול דבר משוקן ומתועב כן טבע האדם לעבוד את ה' אלהינו ולא חלילה ל"א. ולעתיד יועד הש"ל לכרות ברית חדשה והיינו אפי' כל המצות שיהיו בטבע האדם לעבדה ולשמרה.

18 עיי' כמשה"ל האר"ז"ל בספר הליקוטיס (פר' בראשית פ"א) וז"ל: וזו היתה כוונת הבריאה, להוריד החסדים והגבורות ע"י לעבדה ולשמרה ולתקן העולמות, לולי החטא שגרם כל זה כנז"ל.

19 וזה לשונו (הפסרת אחרי מות קודשיו: וכי בקדושת לוי על מסכת אבות עיי"ש): או יאמר דאי בפסוק ויכתי אתכם ברית חדשה לא כבירת אשר כרתי אתכם בארץ מצרים פי' היות ידוע דמין ישראל דבוק בתורה, ואחר כך אלוהים מגן עדן מכל מקום לא נצטלה התכלית הזה, כמבוצת השם אפי' באחת"ג ונקב אחדותו תוקע בלבם ומאלחיהם כן אפי' יסורו לעבוד את ה' אלקינו ונתקשר לנו כטבע כמו ש"א לאדם לשנות טבעו לאכול דבר משוקן ומתועב כן טבע האדם לעבוד את ה' אלהינו ולא חלילה ל"א. ולעתיד יועד הש"ל לכרות ברית חדשה והיינו אפי' כל המצות שיהיו בטבע האדם לעבדה ולשמרה.

והיינו מלשון הפרשה והבדלה, כי בכל אחד מהסדרים לומד האדם כיצד להיבדל מהעולם הזה ולחיות בעולם הבא - בגן עדן.

וכן על זו הדרך מובא מרבינו הבעל שם טוב ז"ל: "ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם וגו'. שמעתי ממורי כי אף על פי דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ששם אותו הקדוש ברוך הוא בגן עדן שבארץ, אף על פי כן פירש בזה"ק"ה כי גן רומז לג"ן סדרים שבתורה":

"ולפי הזוהר הכי פירושו, ויטע ה' אלהים גן, פירוש הג"ן סדרים שבתורה הוא, בעדן מקדם, פירוש גם הקדוש ברוך הוא שהוא קדמונו של עולם היה לו עדן ותענוג ושעשועים מזאת התורה שקדמה לעולם כמו שכתוב¹ ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום, ופירשו חז"ל² אלפים שנה קודם שנברא העולם נבראת התורה":

"וישם שם את האדם אשר יצר, פירוש, הקדוש ברוך הוא היה מלמדו תורה, כמו שנאמר לעבדה ולשמרה ופירושו³ לעבדה זה מצות עשה ולשמרה זה מצות לא תעשה":

"ויצו ה' אלהים על האדם לאמר, פירוש אמר לו ולימדו איך יהיה שמיעתו בתורה ולימודו, כי האומר דברי תורה יש לו לומר דברים שילמוד השומע מהם עצה וחכמה והשגה איך לעבוד את ה' יתברך, והשומע דברי תורה לא יכוון להבחין ולומר זה הפשט היה טוב וזה הפשט לא היה טוב כל כך, שנמצא הולך מאת הלימוד בזה שום לימוד ליראת ה' יתברך,

כי אם להבחין בין טוב ורע, ועל זה התורה חוגרת שק ואומרת עשאוני ככינור שמנגן בו בבית משתאות":

"וזהו שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון, ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן, פירוש מכל אותן פרשיות שבתורה שאלמדך אכול תאכל, היינו שתראה שיהיה לך לאכילת הנפש, לרעבון הנפש השוקקה לעבודתו יתברך שמו, כמו שכתוב⁴ נמצאו דבריך וגו' וכתיבל ואיכלני את המגילה וגו'":

"אבל, ומעץ הדעת טוב ורע, פירוש שתשים דעתך לזה לבד לומר זה הוא פשט טוב מה שאין כן פשט זה אינו טוב, זה לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות, פירוש שתקשר באילנות דמותא, כי אין זה אלא מפיתוי היצר הנחש רחמנא ליצלן הן בלימוד והן בשומע":

שכר מצוה מצוה

כל הנאמר עד כאן אודות מהותם של ה"גן עדן" וה"גיהנום" כפי הנלמד בספרי החסידות, הוא גם מקור ליסוד נוסף - המובא גם הוא הרבה פעמים בספרי החסידות - המלמד את האדם לא לקיים מצוות או להימנע מעבירות מתוך צפייה לשכר או עונש עתידיים - גשמיים או רוחניים⁵ - שזמנם לאחר המוות הגשמי, אלא לקיים אותם מתוך חיבור עכשווי לג"ן עדן" ולתענוג הרוחני המורגש כאן ועכשיו, מעצם קיום המצווה⁶, וכמש"כ הרה"ק רבי צדוק

¹ סוד התורה היינו נ"י פרשיות שבתורה, וזה יהי "לפני איבין" ללחום מלחמת היצר בכח נ"י פרשיות תורה, ובה הנמצ את האויב שלך.

² די כתר שם טוב ח"ב ד"ר ע"ג.

³ כי תיקוני הזוהר סוף תיקון כ"א.

⁴ כו משלי ח' ל.

⁵ כי בראשית רבה ח ב.

⁶ כו זוה"ק ח"א כ"א א.

⁷ יט ירמיה טו טז.

⁸ ל ויחזקאל ח ב.

אכן ע"י שמוסיפים אורות כללים אצילות שהם אורות דתנו ע"י בוקעים האורות את הכלים ונמשך תוספת אור בנ"ע כו.
וראה עוד בספרי⁷ מאור עינים (פ"ר ורי"א) בזה"ל: אך האמת הוא כך דעשיית המצוה הוא העיקר על ידי בחינת קבלת פני השכינה שהוא הדביקות מלשון צוואת כדמשמע מלשון מצוה כמו שכתוב באבות ששכר מצוה מצוה שעיקר שכר מן המצוה הוא המצוה שהוא הדביקות האלחי והתענוג הרוחני שבעשיית המצוה ושהיא בחינת קבלת פני השכינה כי לולא זאת נקרא מצוה בריקניא שהוא בלי חיות ונשמה ואינו רק גוף המצוה כנודע ואינו נקרא מצוה רק על ידי התשוקה והדביקות חלק האלקי השוכן בתוכו אל השורש ברוך הוא עם כל חלקי ישראל כנודע שבכל עבודת אלהי הן בדבור הן במעשה הם בחינת גוף ונשמה המחיה הדיבור או המעשה ההוא שבלעדי זאת הוא בלי חיות ולכן נקראים הרשעים בחייהם מתיים על שם שהם עושים בלי חיות.
עוד כתב שם (פ"ר העולמות): אמרו רז"ל שכר מצוה מצוה ר"ל שהשם ח"ל לשון צוואת המצות כדי להדבק על ידיהם בהשם יתברך וזהו שכר מצוה הוא מצוה לשון צוואת היינו שנדבק על ידי שהשם יתברך ואין לך שכר גדול מזה.
כך הביא שם הרמ"ק רבי לוי יצחק מנבאדריטשוב ז"ל בספרי⁸ קדושת לוי (פ"ר עקב) וז"ל: והיה עקב שתשמעון כי וישמר ה' את אלת הברית את החסד כו. והדכלל הוא בדאמת מה שהקדוש ברוך הוא נותן שכר בעד המצוה זה הפחות שבתענוגים והתענוג העיקר והשכר הוא המצוה גופא מה שאדם עושה נחת רוח ליצורו ועושה רצונו ומקיים מצוותו כמו שאמר התנא (אבות ד. ד.) שכר מצוה מצוה, דגופא של מצוה הוא התענוג והשכר בעד המצוה, ומה שהקדוש ברוך הוא הוא משלם השכר לעולם הבא הוא פחות שבתענוגים, אבל עיקר התענוג הוא עשיות רצון בוראו כו.
וכן כותב הרמ"ק רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ל בספרי⁹ אגרא אגרא וז"ל: והנה מותר¹⁰ מצות נעשה לבוש וחלוקא דרבנן לנשמה בגן עדן, ומן העיון נעשה מזון לנשמות בגן עדן, או יחשב מצוה כוללת השמה שאדם שמה בעשיית המצות, כענין שכר מצוה מצוה (אבות פ"ד ב').

¹ ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם וגו'. שמעתי ממורי כי אף על פי דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ששם אותו הקדוש ברוך הוא בגן עדן שבארץ, אף על פי כן פירש בזה"ק"ה כי גן רומז לג"ן סדרים שבתורה":
² "ולפי הזוהר הכי פירושו, ויטע ה' אלהים גן, פירוש הג"ן סדרים שבתורה הוא, בעדן מקדם, פירוש גם הקדוש ברוך הוא שהוא קדמונו של עולם היה לו עדן ותענוג ושעשועים מזאת התורה שקדמה לעולם כמו שכתוב¹ ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום, ופירשו חז"ל² אלפים שנה קודם שנברא העולם נבראת התורה":
³ "וישם שם את האדם אשר יצר, פירוש, הקדוש ברוך הוא היה מלמדו תורה, כמו שנאמר לעבדה ולשמרה ופירושו³ לעבדה זה מצות עשה ולשמרה זה מצות לא תעשה":
⁴ "ויצו ה' אלהים על האדם לאמר, פירוש אמר לו ולימדו איך יהיה שמיעתו בתורה ולימודו, כי האומר דברי תורה יש לו לומר דברים שילמוד השומע מהם עצה וחכמה והשגה איך לעבוד את ה' יתברך, והשומע דברי תורה לא יכוון להבחין ולומר זה הפשט היה טוב וזה הפשט לא היה טוב כל כך, שנמצא הולך מאת הלימוד בזה שום לימוד ליראת ה' יתברך,

הרב שלא על מנת לקבל פרס^ל, והיינו דכוונת המשנה היא לומר שאין לעבוד את הש"ת מתוך קיווי לפרס או שכר עתידיים, אלא יש לעבודו מתוך התענוג העילאי המושג על ידי הביטול והעבודות המוחלטים להש"ת - שיש בתוך כל אחד ואחד מביני ישראל^ל - הנרכשים

הכהן והעובד^ל זי"ע בספרו אור זרוע לצדיק^ל, ששכר זה הוא כה פשוט עד שאין התורה צריכה להזכירו.

ומבארים כמה מספרי החסידות^ל, כי זהו פירוש מה שאמרו חכמינו במסכת אבות "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעבדים המשמשין את

עוד כתב הביני יששכר בספרו 'מעין גנים' (פרק ד. יא) והקב"ה יודיעי. ר"ל זה הוא עיקר התענוג והעובד ל'עוה"ב מה שמשיגים השנה בריצונו ית"ש, היינו טעמי תורתו ומעשיו שכן המה רצונו ית"ש ומתפשט להחיות כל האצילים והנבאילים והנארים והנעשים, והוא התענוג הנמרץ אשר עין לא ראתה, והוא אומרים ז"ל לדעתי שכר מצוה מצוה (אבות פ"ד ב.), שהמצוה בעצמה הוא הסוכר של המצוה, דהנה המצוה הגשמית הנעשית בעוה"ב, הנה יש לה ע"כ טעמים והמאיר בלעולמות העליונים, למשל מצות האתרוג, הנה האתרוג הוא פרי גשמיית בעוה"ב, ובעולמות העליונים יש אורות הנקרא אתרוג, הנה לעוה"ב כשישיג הטעם של המצוה דאתרוג ששעה בעוה"ב כבדי האיר מאור האתרוג שבעולם העליון, הנה הוא מקבל תענוג ועידון מאור האתרוג העליון, הנה שכן המצוה הוא בעצמה, הן במאד.

וכן איתא בספ"ק עבודת ישראל להמגיד מקאזני זי"ע (פרקי אבות פ"א) וז"ל: אמנם העבודה צריך להיות על אופן שידבק עצמו בו יתברך ממש בדבוקת גמור, והו שכר המצוה (אבות ד. ב.), הוא הדבוקות בו יתברך, מה שאין כן בעבירה הוא עובר והולך ואינו דבוק בו יתברך, וזה בעצמו הוא השכר הגדול מה שיכול האדם השפל להדבק באין סוף כ"ה.

עוד איתא שם (פרקי אבות פ"ד): המשל בזה, כמו שאי אפשר להסתכל בשמש מרוב בהירותו אם לא שישים איהו מסך מבדיל על פניו, ואם היה אורה יותר גדול אל די במסך אחד, ומכל שכן הבורא ית"ש שאין סוף וחקר לדעתי ולבהירותו, ואין שום רעיון ושכל יוכל לתפוס עוצם בהירותו ואורו יתברך, לא אם על ידי מעשה המצות שנתן לנו השם יתברך שנתפס מסך לנפש האדם שכל ידום יוכל לראות באור אלו סוף, אם כן כל מה שמייחד בצמות המסכים רבים ויכול לראות על ידי אור יותר גדול נגד עובי המסך. וזהו שכר מצוה מצוה.

וממשיך שם בזה"ל: ולזה אמר הוא עצמו, ששכר מצוה מצוה, מה שנדבקת בהקב"ה ממתת בהיות המצוה. וזה עיקר השכר לעולם הבא בגן עדן, אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא הניגון מזוי השכינה, כמ"ש (ברכות ז') שדיקים יושטרוהו בראשיתו, ורצ"ל יושטרוהו על עצמו, המצוה היא עושי געוהו הנה הוא, ויש לרמוזו בסופו שאמר שלמה המלך ע"ה (ש"ה ת. ט.) כי עוה כמות אהבה, רמז לנו עוהי שהצ"ץ ומת ממתת אהבה והתדבקות בבורא ב"ה וכו"ש.

וכן מובא בלשון רש"י (ברכות פ.) ערבי נחל (ברכות פ.) וכבר ארז"ל (אבות ד. ב.) שכר מצוה מצוה, כי המצוה עצמה היא שכר המצוה, וכ"כ נפש הישראלית התענוג ותענוגן בשרו ושמן געושהו אחת ממותו ה'. וצונו ה' על האהבה והדבוקה והשיקפה והפיצה בו לכל נפדו מאתו כרצו כאומרו (שמות י. ט.) ואתם תהיו לי, מי זכר עוד לגדולה הזאת שאין חשק בנו כל מלכי המלכים להיות אתנו עמך כל הימים ולהתענג בשרו נשטותינו על כסא מלכותו ית' ויהעלה וישתבח בפי כל מי ששעה לאבותינו ולנו את כל הגדולה הזאת וזכינו בתפנוקים האלה עידינום ותענוגים אשר מלאכי מעלה התאוו וחסקו באומנם (תהילים ח. ט.) אשר תנה הודך על השמים, ותענוג ומתענוג נפש הישראלית המתורה והמצוה הוא עצמו נצחיות הנפש והשארותם ונעימותם ותענוגתם בעולם הבא מענין (ברכות ז"א) עולמן תראה חייך זולת כי בעולם הזה חיות הנפש מולבשת בחומר שחוק ומובלבל על ידי כלן בער כרחק גם התענוג מובלבל, אכן הנפש תהטוט הנפש מעולה ממנה ואי איננה מובלבל אזי גם התענוג הוא מתרחב ומתפשט ונעשה נחלה בלי מצרים.

והוא עוד מש"כ בספ"ק מגן אברהם להמגיד מטריסק זי"ע (פר' פסוקים) בזה"ל: והוא מה שמשיגים ששכר מצוה מצוה, 'מצוה' הוא מלשון צווחת חדא בחינת דבוקות, שעל ידי קיום המצוה תקנהו זוכה האדם להדבק בשמו יתברך שוה שכר גדול מאד.

וכן כתב בספ"ק מאור ושמש (בתפילות שחרית של שבת) וז"ל: על פי מאמר חז"ל (אבות ד. ב.) ששכר מצוה מצוה, והפירוש הוא כי הנה עיקר שכר העולם הבא הוא שישנו עם בני ישראל ליהנות מזוי השכינה ולהשתעשע בנועם אור אלהותו יתברך. והנה הצדיק ששעושה איהו מצוה הוא ממשיך עליו על ידי המצוה הנועם השגת מציאות אלהותו ומתענוגת בזה הרבה, ותענוגו הוא על ידי תענוג המצוה הנועם השגת על ידי וישתעשע באלהותו. וזהו עולמן תראה בחיך (ברכות ז' ע"א) שבחיך תשיג מעין עולם הבא. וזהו שכר מצוה מצוה פירוש שהמצוה בעצמה שעיקרה הוא תענוג השגת אלהותו שזהו עיקר עשיית המצוה נלמדת על ידי פנמימות אלהותו והיא בעצמה השכר, ששכר עולם הבא הוא גם כן השגת אלהותו יתברך.

וכן כתב הר"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספ"ק ישראל קדושים (אבות ה.) בזה"ל: כי אמתיות רצונו רק לעשות רצונו יתברך בלבד כמו שאמרו בברכות (י"ג) בלי שום

הנאה אחרת כלל וזה כל ישענו והפצנו ועל כן שכר מצוה מצוה כי אין לנו דבר יקר מזה בעולם אלו שכל חיי העולם הבא אינם יפים בשעה אחת של תשובה ומעשים טובים יהיום לעשות כתב שיעולם הזה הוא מן מעשה המצוה ועל כן אין לנו בעולם הזה שכר גדול יותר מזה יבוא על ידו הקדושה שנכנס בכל על ידי מעשה כל מצוה כמו שאומרים אשר קדשנו במצוותיו וצונו.

עוד כתב בספרו פר' צדיק (מאמר קדושת שבת, מאמר ז') וזהו גם כן ריח גן עדן שאמרו בבראשית רבה ששכנו עם יעקב אבינו ע"ה. כי ריח גן עדן הוא ריח המצות ומעשים טובים שהם בגן עדן דשכר מצוה מצוה.

וכתב השפת אמת (פר' בחוקת, תה"ל) וז"ל: קודם העבודה נראה הכל כמו חוקק וע"י קבלת העול זוכה לחיוב להרגיש טעם המצות. וזה עצמו שכל כמ"ש שכר מצוה מצוה שמקשרת באמתיות המצוה.

ל' ואלו דברי קדשו (אלוף רבתי ואלוף יעריא): וזהו כוונת אומרים ז"ל (אבות ד. ב.) שכר מצוה מצוה שהרגונו העצמה היא השכר, וכל של המצוה שהוא קיום ה' יתברך והתקשרות לגילוי יחודו יתברך שמו כיצוד שכל מעשה התורה והמצוות מאצעים ידועים לו יתברך המביאים לגילוי היחוד על עצם אמיתותו. אם כן ריח זה כאומרי ששכר הנכנס לבית המלך שיהיה נכנס לבית המלך ולא הוצרכה התורה לנלוותו ואלו מן הדברים שלא ניתנו צורך לכתוב. אבל מה שהוצרכה להזכיר השכר בעולם הזה הוא מקבל על צד הפלא שיתן ה' יתברך לעושי המצוות שכר נוסף בעולם הזה מה שאינו מקביל לענין עצם עשיית המצוה שהיא בנפש וראוי בשכרה תענוג נפשי ולא תענוג הגוף עם כל זה הבטיח יתברך שיתן גם תענוג גופני לעושי המצוה.

ל' כך איתא בספ"ק בנועם אילמלך (פר' תרומה) בזה"ל: ואימר ד'יתא במשנה אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא וכו'. ויש לדקדק על כפל הלשון ויש לומר דהנה הצדיק העובד השם מצותו ומשמר את עצמו שלא לעבוד ח"ו על איה מצוה קלה מההדר אחריה לעשותה דתקנה אבל אינו במדריגה זו של הבחוצה אל הדבוקת הבורא ברוך הוא ואשקוהו וכלו אליו יתברך. לזה השיב ש"ו לצפתו השלשום מגול לעולם אלא, אבל יש צדיק ששוקד בחובות טהורות ומדבק את עצמו על ידי המצוות כבורא ברוך הוא בדבוקות מוחלטות כדמורו טהורות ומדבק את עצמו הצדיק הזה הוא מנתן תענוגיו עולם הבא אליו כאלו הנהגה מזוי השכינה בעולם הזה. וזה הצדיק אינו מצפה לתענוגיו עולם הבא כי יש לו תענוגיו עולם הבא בעולם הזה. וזהו איתא בברכות שברכו עולמן תראה חייך רוצה לומר שזוכה שתייה כל כך צדיק שתייה בדבוקתו אל תהיה לו תענוגיו עולם הבא בחיך.

וזהו פירוש המשנה אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס בעולם הבא היינו שמצפים השלשום שכר אלא היו כעבדים כו' וזהו לומר שתייה כל כך צדיקים שתייה לכס השכר מיד בשעת עשיית המצוה כ"ל דהיינו הדבוקת על ידי המצות תמשיכו את התענוג לכל.

וכן פירש ג"כ בספ"ק מאור ושמש (בתפילות שחרית של שבת) וז"ל: וזהו אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, שעובד כדי לקבל השכר לאחר זמן ועתה עדיין לא קיבל מאומה, ובאמת במצוות אלו טועם בשעת עשיית המצוה השגת אלהותו יתברך מעין שכר עולמו, ולכן לא יעבוד על מנת לקבל שכר שמורה שיעדין אל היה כל שום תענוג ושעושיין אלהותו המצוה, רק שישתעשע עשות המצוה כאילו כבר קיבל כל השכר שוה השגת אלהותו יתברך שמו, וקל לחיך.

וכן כתב הג"ח (ברכות פ"א) בזה"ל: והנה זה נשפשו שמתורה זו לו נחת מעבודתו והנה מעשיית מצוותיו, ואפשר שעל זה רמזו חז"ל (אבות פ"ד מ"ב) שכר מצוה מצוה, שכל כך יש לו הנאה מן המצוה שנתנה כאילו קיבל בה שכו'.

ובזה אפשר לפרש כוונת התנא באמרו (אבות פ"א מ"ג) הו כעבדים המשמשים על מנת שלא לקבל פרס, כלומר שהרי מקבל תיכף שכר בהנאתו שנתנה מעבודתו לבוראו.

ל' אבות פ"א מ"א.

ל' כמו שבמבאר הר"ק בעל התניא זי"ע בספ"ק ליקוטי תורה (פר' ברה) וז"ל: וזהו שכר מצוה איה המצוה בעצמה כי עיקר המצוה היא הביטול השי' לאלו וזהו עצמו הוא השכר כל המצוה אלא שהשכר הוא גילוי איה המצוה וביטול דכולא ושבתו על ע"י גילוי אא"ס ב"ה וביטול זה ישנו בכל א' מישראל. שהרי כל א' מבטל א"ע מעט לפי ערכו, אם ע"י אתכפיא או ע"י אתכפא וע"י ייהו לו חלק לעוה"ב, ולכן מאן דלא עבד כבמודים שאין לו בחי' הודיה וביטול כלל ארז"ל דלא יקום בתח"ה כו'.

בשעת מעשה דקים המצוה^ל, ש"עיקר קיווי השכר" הוא "בעת שבעד נאמן אמנות אומן, וזה כל האדם"^מ.

יסוד זה מקורו בדברי רבינו הבעל שם טוב זיע"א שלמדו מדברי בן עזאי במסכת אבות^{טז} שאמר ש"שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה", וכפי שמביא בשמו תלמידו הרה"ק בעל התולדות יעקב יוסף זיע"א^נ בזה הלשון: "וכן שמעתי ממורי ששכר מצוה מצוה, שאין לך שכר גדול מזה ממה שיש לו תענוג ממצוה עצמו בעשותה בשמחה, שהוא גדול אף אם לא היה שכר יותר די. הגם שבאמת יש שכר עד אין תכלית על מצוה שעושים בשמחה".

ומביא הרה"ק מאפטא זיע"א^{נא} הוכחה - בדרך הדרוש -

ליסוד זה, שהרי אם לא כן לא היינו יכולים לקבל שכר וגמול עבור שמירת שבת, שהרי זה "שכר שבת"^{נב}. במובן עמוק יותר, הכוונה היא לומר, שהרי בשבת כידוע אנו מצוים לנוח במנוחת מרגוע ולא במנוחת עראי, כלומר, עלינו להשקיע את מחשבותינו המתעסקות בעבר או בעתיד ולהתמקד בהווה הנצחי^{נג} - עלינו לנוח בשבת לא כנפישא מהעמל שבמשך השבוע ולא כאמצעי לאגירת כוחות למען השבוע הבא - בבחינת "שכר שבת", אלא כמנוחה שכל מהותה היא דביקות עכשווית בנשמה, בעולם הבא, ובהש"ת, כך שהשכר של השבת היא בודאי עכשווית ולא עתידית^{נד}, ועל דרך מה שמביא הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א בספרו קדושת לוי, עינין שם^{נז}.

לו ראה מה שכתב הרש"ר הירש (בראשית ספ"ו) וזה לשונו: אין המקרא מרבה לדבר על שכר; ובמשמעות זו אולי אין לו חבר במקרא. מי שעושה את הטוב בעיני ה', כבר נטל את שכרו בעצם מעשהו. רק מי שסבור שהקריב קרבן, תובע שכר כדי למלא את הסורנו. לא אדם משראל המקיים מצוה, לא הקריב קרבן, אלא נטל שכר. "שכר מצוה מצוה" (שפ"ד ג, ה) הברכה המובטחת למקיימי המצוות איננה אלא תוצאה: "עקב תשמעו" (דברים יב); היא באה בסוף בעקבות המעשה, אך איננה תכלית המכוונת מראש.

לה מתוך לשונו של הביני יששכר^{נח} בספרו 'אגרא דכלה' (דף רד ע"ב): אבל מי שנבדל לגמרי מן העולם הזה, תנה גם כיוולם הזה מטעמי הש"י מעין עולם הבא, אז סוד עולמן תראה בחיין (ברכות י"א ע"א), והתענוג הגדול שבכל התענוגים הוא לו העבודה בתורה ומצות כמו בעדן, וזהו נקרא עבודת מתנה אתן לא כהונתכם (במדבר י"ז ט). ונאמר לו משם דודי זקני סבא קדישא מהרמ"א זק"ל^{נח} שאמר שאני מצפה לתשלום שכר על עבודתו ית"ש מעת שתודעו לו וכו', רק עיקר קיווי השכר בעת שעבד כעבד נאמן אמנות אומן וזה כל האדם. הלך הדבר.

ט טפ"מ, פרשת קדושים, אות ה.

ימ וזה לשון קדשו בספה"ק אורח ישראל (פרשת תשא): אבל מה שנתן מתנה טובה לישראל את יום השבת להטעימם מעין תענוג עוה"ב באמת נחשב להם לדבר יסודי ממש ומפניו כנ"ל, ואין זה שכר שבת כי השבת גופא הוא השכר כמחאה"ל (אבות י"ד מ"ב) שכר מצוה מצוה. היינו זה התענוג של שמירת שבת זהו גופא הוא השכר שנהנים מאוד במה שזוים לקיים מצות השבת ולעשות כ"ר ליוצאם ית".

יג כמש"כ בספה"ק עם משטובל (פ"י וצ"ט, תרי"ד) זק"ל: ונראה דהנה מצונו שאמר להם יוסף שלשה לישנות לא תעצבו, ואל יחר בעיניכם, ואל תרגזו בדרך. וכאשר נדקדק בלשון עובד נופל על עבר כמ"ל (ש"א י"ט) נצטב המלך על בנו, חרון על הווה כמו בקין (בראשית ד) ויחר לקין מאד כי עדיין עוסקים באותו ענין וכן כולם, רוגז על עתיד כמו (שמות ט"ו) שבעו עמים ארצות, ושלתה לישנות כאלו מצונו נמי בפסוק אחד, וזכור"ה (דברים י"ב) דרשו אותו על רגבות (שע"י ד"ה) והי כיום הנה' ה' לך מעצבך ומאזנך ומן העבודה הקשה אשר עובד בך, מעצבך על עבד, וברגורף על עתיד ומן העבודה הקשה אשר עובד בך על הוה, והיניי שכר צריך להיות במנוחה ועונג שבת עד אשר לא יזכור כלל לא מעבר ולא מעתיד אלא מהוה.

יג וכבר אמרנו פעמים רבות מה שהגיד כ"ק אבי אדומ"ר זצלה"ה בשם רבו אדומ"ר הר"ם זצלה"ה מזה שבשבת צריך שיהי כאילו כל מלאכתך עשוי היינו אמר' לשמים, והפירוש לענין שכתבו (תפי"ח כ) חדות ה' היא מעודכם, וכ"כ יהי דבק באהבה ועונג של שבת עד כאילו הוא למעלה מהזמן, ואחד הוא לו העבר והעתיד וההווה וכלם אינם תופסין מקום נגד עונג שבת, וע"כ מוחללין לו כל עונותיו, ובתנחומם (פ' בראשית) שעונג שבת טוב יותר מאלף תעניות, כי כל העוונות נופלים תחת הזמן וכן התיקון ע"י התעניות ויכול להיות שבעונתם חלב עדיין אין השושבה שלוש וששפי' האדם עצמו אינו מרגיש, אבל עונג שבת שנעשה מופשט ולמעלה מהזמן מועיל יותר כי שם אין מציאות לעוונות, וע"כ אפי' עונות כאלה ששאר מהם גורם בעונתם חלב כ"כ נמחלו. מי ראה מה ש"כ בספה"ק עם משטובל (פ"ב ע"ב, תרי"ד) בזה"ל: ונראה לפשט דהנה נראה משטחיות לשון המדרש ושדאני שבת מכל המצוות, ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא אלא בעקב הוא ניתן, אבל שכר שבת הוא תיפק עוד בהאי עלמא. וכבר דברנו בזה.

י"ז לו עוד בטעמו של דבר עפי' מה שהגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה בטעם דשבת אינה מכינה ליו"ט ולעצמה מכינה, כי שבת היא מעין עולם הבא שהוא התכלית ואינו הכנה על להבא. אלא לעצמו הוא מכין, וכעדה"ק. וע"כ אם באת לומר דשבת לא יהי שכרה בהאי עלמא וכלה ונאבד, אז"ל כלו"ל בעוה"ב, תהי נחשבת הכנה ולא התכלית, ובהכרח לומר דשכרו הוא תיפק ושבת מכינה לעצמה.

י"ח אך עדיין יש להבין לפי מה דאיתא בספה"ק דאחד מהטעמים דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא הוא משום שהי' גרועון למצוות שהן רמ"ח אברים דמלכא שימשו לצורך עוה"ז השפל וכלה ונאבד, אז"ל שכר שבת בדהאי עלמא לכאורה מיגרע גרע. אך נראה דענין שכר שבת, דכתבי' (שע"י ב"ר ח"ד) אז תתנוג על ה'; הוא ענין עוה"ב, דצדיקים יושבין ועטרותיהם כרשאים ונהנין מזיו השכינה.

י"ט וזה ניתן תיפק לאדם שכר שבת, ונשאר לו ירושת ועולמים עדי עד, אבל האדם נהנה ממנו לפי מסת הדזככותו, ובשבת שבהכרח האדם מוזכר יותר, ואפילו ע"ה אימת שבת עליו, נהנה האדם מאותו הזיו, ויובן ממילא דלעוה"ב שתי' תכלית הזיכור, יהי תענוג של אותו היום אלפי אלפים פעמים יותר מאשר הוא עתה בשבת, ומ"מ שכר השבת ניתן לו מעתה, וכל מה שהאדם יכול ליהנות ממנו תיפק הוא נהנה תיפק, וכאשר יהי מוכן יותר יהיה ביותר.

י"א אלו דברי קדשו (פר כ"ד תשא): דהנה הקדוש ברוך הוא רצה ליכות את ישראל בעולם הבא לכן נתן להם תורה ומצוות, והנה הקדוש ברוך הוא רצה להטעים לזרע ישראל שכר עולם הבא הרוחני ולכן נתן להם את יום השבת דהוא תענוג מעין עולם הבא. ובשבת כל אדם יכול להבחין התענוג הרוחני. אך כיון דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והיאך יתנה אותם בתענוג שבת לכן התחכם השם יתברך ונתן להם בתורת מתנה, ושכר גופיה של המצות ליכא בהאי עלמא, אבל יכול השם יתברך ליתן במתנה אף בעולם השפל הזה להטעים לעושי רצונו ושומרי שבת מעין תענוג עולם הבא. וזה שכתוב את שבתותי תשמור, ועל ידי ששמור שבת בזה תטעימו תענוג הרוחני וזה יהיה אות לכם על שכר עולם הבא. וזה שכתוב כי אות כר לדעת כי אני ה' מקדשכם, רצה לומר שעל ידי שמירת שבת תבואו לידע שאני השם אשר מקדש אתכם לעולם הנצחי לעולם שכולו שבת.

י"ב והוה שהשם יתברך צוה למשה להודיע לישראל זה המתנה טובה אשר ישיגו בשבת ולא המצות, דזה כל המצות הודיע להם משה אך בכאן הודיע להם היתרון אשר ישיגו על ידי מצוה זו כדו ישיבוי השכר הצפון להם בדלאו שבת אי אפשר להודיע בהאי עלמא וא"ל על עבדי כלו"ל בעולם אה"ה, מה שאי כן מה שיהי בעולם אה"ה שכתוב עולמו בחיים ואין זה שכר שבת, כי השבת גופא הוא השכר כמאמר הכמינו זכרוים לברכה (אבות ד' ג) שכר מצוה מצוה, זהו התענוג של שמירת שבת זהו גופא הוא השכר אבל לאומות לא הודיע השם יתברך זה המתן שכר, רצה לומר זה המתנה אשר משיגים זרע ישראל בשבת ואל יתערב זר בשמחתם.

י"ג ובזמנו לזה כתב בספה"ק תולדות יעקב עקיב ספ"י (י"ת, אות ח): ולולי דברי הג"ל יש לתרץ שבת מאמר שבת ראשונה ומאמר ב' שבתות שאינו סותר, והוא דבארתי (פ"ב ע"ב) בענין שכר מצוה מצוה ומצוה גוררת מצוה (אבות פ"ד) יעו"ש. ובענין שבת אמרו כל המענג שבת ונתניו לו משאלות כלבו (שבת ק"ב ע"ב), ובזו"א אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, יש לו מנה מתאוה למאמתי' (תקד"א ח' א), והתענוג שיש לו מצוות שבת שרבו, שאין מבקש שום תענוג יותר מתענוג המצוה עצמו, הגם שבאמת יש ויש כפלים לתושיה, מכל מקום ההסם בעבודת הש"י מציידי בדעתו אלו לא היה שכר על המצוה, רק זאת התענוג של המצוה עצמו שהתענוג בו, ומאחר שיהי חושב לו לשכר התענוג של השבת,

ה"תפארת", והשלישי הנקרא "גן" מכון כנגד חלק ה"נפש" הנקראת "מלכות".¹

אלו הם ג' דרכים ואופנים [=לבושים] שכאשר האדם משתמש בהם באופן הראוי הוא ממלא אותם בהרגשה עילאית ואלוקית המכונה "גן" "נהר" או "עדן": כאשר האדם משתמש עם חלק ה"נפש" שהוא חלק המעשה - לעשות בפועל מעשי המצוות, הוא מרגיש ע"ז עונג גשמי המכונה "גן" שגופו נהנה להתבטל ולעשות את המעשים הראויים וההגונים, כאשר הוא עוסק בחלק ה"רוח" שהוא המידות וההרגשות ע"י שמכניס רגשי קודש לתוך מעשיו או ע"י דיבורי תורה ותפילה - ע"ז הוא מתמלא בסיפוק רגשי המכונה "נהר", וכאשר הוא נעזר בחלק ה"נשמה" בענייני אלוקות - ע"ז בא לידי אושר שכלי ורוחני המכונה "עדן".²

יטוד זה ד"שכר מצוה מצוה" נגזר גם מההבנה הבאה לתפוס את ההווה הוא האמצעי הטוב ביותר לשלם האדם לתפוס את אמיתת הדברים באופן מוחלט³, משא"כ העבר אין והעתיד עדיין - העבר הוא רק היסטוריה, והעתיד אינו אלא דמיון⁴, וזה מתבטא גם בחידוש החסידות על כך שהבריאה מתחדשת בכל רגע כמימריה יש מאין, ועוד יבוארו עניינים אלו במועד אחר א"ה.

עדן נהר גן - תחתיים שניים שלישים

ומוזכר הרבה פעמים בספרי החסידות⁵ מה דאיתא בזוהר הקדוש⁶ כי ה"גן עדן" מתחלק לשלושה חלקים [עדן, נהר, גן] המקבילים לשלושת החלקים המבנה האדם [נפש, רוח, שמה]. הראשון הנקרא "עדן" הוא כנגד חלק ה"נשמה" שבמוח ובסדר הספירות הוא מכון כנגד ספירת ה"בינה"⁷, השני הנקרא "נהר" הוא כנגד חלק ה"רוח" ומכון לספירת

והוא חצי תאות שמתאו עד לשבת, ונותני לו משאלות לבו שישמור וינתן ב' שבתות. ואם כן אלו שמו שבת ראשונה, שעיקר שבת כהלכתו הוא התענוג שנאמר וקראת לשבת ענג, אם כן שיהי מתאוה עוד לשבת והיה בידו ב' שבתות. אלא שמע מינה דגם שבת ראשונה לא שיהי מוחבב.

מז ראה מה דאיתא בספר⁸ "ישמע ישראל" (פר אבות) בזה"ל: "עפי דברי קדושת מרנא א"א רבי ר' כינם זצלה"ה מפרשיטא (מובא בספרו על שמה על דברי המדרש חזק ע"ש) כי מספר חיי האדם איננו מקובץ יחד, כי מה שעבר אין ומה שעתידי עדיין איננו, ואין לך בו אלא הוה העובר, רק ע"י המעשה הנעשה בהזמן יקובץ הזמן כשיעור זמן המעשה ההוא. וכמאמרו הק' על הנה טפחות נחת ימי (תהלים ל"ט ו'), כמו מי שמועד ומושב על ימי שבעים אמיתות בחיים אין אלא הטפח שהם בתוך ידיו, כי מה שעבר, עבר, ומה שעתידי עדיין אינו בידו, וכן ה"ימים של אדם אינם רק הרגע ההוא וכ"ל. ובה נבוא ג"כ אל הפירוש כאשר צותה לנו התורה שבע שבתות תמימות, היינו שנחבר כל הזמן יחד שיהי תמימות, והאין יצויר דבר זה שיקובץ כל הזמן יחד שישחב תמימות, בלתי אם נעשה כל משך הזמן רצוננו של מקום, אז ע"י המעשה הטוב יקובץ הזמן יחד ונקרא בשם תמימות.

וכמש"כ הרלב"ג (מלכים ב' פ"ד ט"ז): "כעת חיה, ר"ל כעת הוה העומד וקרא העת היא חיה להיות זה החלק מהזמן לבדו נמצא כי הזמן החולף כבר נעדר והעתיד עדיין לא נכנס והבא לאחריו, אינם תוצאה הכרחית ומחוייבת מציאות של סיבתיות בת אלפי שנה, אלא כל רגע ורגע הוא יצירת רצוני הכלת - אמצעית, בהיות כל העתיד נתון בידי לעיצובו החופשי."

מז וראה מש"כ הרשב"י הירש (שמות ד' ט"ז) ז"ל: "בזאת תדע כי אני ה'. תדע, כי הרגע הזה והבא לאחריו, אינם תוצאה הכרחית ומחוייבת מציאות של סיבתיות בת אלפי שנה, אלא כל רגע ורגע הוא יצירת רצוני הכלת - אמצעית, בהיות כל העתיד נתון בידי לעיצובו החופשי."

מז ותולדות יעקב יוסף הקדמה אות א; מגיד דבריו ליעקב אות קכה; מאור ושמש לפי כי תבוא; ישמע ישראל לפי תולדות; ומוזכר עוד הרבה פעמים בספרי הרה"ק ר' צדוק הכהן מליבאביץ ז"ל.

מז וראה לן לשון הוזה"ק (ח"א דף טו ע"א): ומיד דיפקון ישראל מן גלותא עמא קדישא לחוד, מיד נהר הדוה חרב ויבש, תאמר ביה ונהר יוצא מעדן דא ו' להשקות את הגן, ונהר דא עומדא דאמצעינא. יוצא מעדן דא אמא לעלאה, להשקות את הגן דא שכינתא תתאה, דבהווא אתגמר במשה ובישראל (שם נ"ח ד) אז תתענג על יהוה, בענג דאיהו ע' עדן נ' נהר א' גן.

וראה מה שכתב הרמ"ע מפאנו ב"מאמר הנפש" (ח"ג פ"א) ז"ל: מן האמור ביחזקאל על מצר אך לנודם ראה מספקת שיש עדן טפל אל הגן, פי' עדן לזוכים אליו בלבד שהוא כהנתי עידונם וסוף טובתם ואל הגן עצמו לא יבואו אלא סמוך לו היא יקראו עדן וועם זה נוכל לפרש עוד באותו דיוקן שלהם נר"ן שהוא חלוקה מוכרחת בכל מקום אפילו במדינות השפילות, ומבואר מזה כי סתם גן עדן, היא את הגן הטפל אל העדן האמיתי דכתיב ביה וישע ה' אלקים בן בעדן בן שורשי יעקוב מן המעט מימי הגנוז מקדם לששת ימי בראשית אשרי כל חוכי לו ודואין נינהו שומרי תרי"ג מצוות שכליות באדם הראשון קודם החטא שהיה יודע לעומק הסודות על מלאות, וגם אחרי כן לא סר מלהתבונן בהם בכל וכן מקיימי מצוות מעשיות כאברהם יצחק ויעקב דמן שמיא

רחימו עלייהו לאגמרינהו להלכה ע"י מלאך וקבלום עליהם לרצונם למעשה, וכ"ש המצויים ועושים מפי הגבורה במשה ושתין רבוין, ונלוה הגר הגר עמהם דמזילה הוה כסני.

3 סדורו של שבת ח"א שרשה ה' ענף ג; אוהב ישראל פר' בשלח וליקוטים פר' נח. וכמש"כ בספה"ק שפת אמת (פר מצורע, תר"ד): והנה פי' ענג. "עדן" "נהר" גן. דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. והנה כמו שהוא בעולם כך הוא כנפש. שהרי האדם עולם קטן וכת"י וישם שם כ"י האדם אשר יצר. א"כ צורת האדם שוה לצורת הגן עדן. וגם האדם נחלק לג' חלקים. עדן נהר גן. בבחי' נר"ן.

וכ"כ בספה"ק שם משמואל (פר תר"ג, תרע"ד): והנה ענג ר"ת עדן, נהר, גן, עדן הוא מחשבה, גן הוא המעשה, ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן הוא בחי' דיבור הממוצע בין מחשבה למעשה, והוא המעשה וצורת קדושתו ממעלה למטה, וזוהו שבת וקראת לשבת ענג שהוא קדוה שיבוא אצלו כן קורין לקדושת שבת שתבוא למטה, כן פירש כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ח (ע"ש שם מצורע תרע"ג).

וכן מובא בספר "מבוא לראשית הקבלה" לרבי שמואל טולדנו (ח"א ש"ה פ"ג) בזה"ל: וסוד ג' בחי' אלו רמזו בפסוק ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, כי הנשמה מעדן והנפש בגן והרוח סוד הנהר, לכן סופי תיבות עדן נהר גן - נר"ן, והראשי תיבות "ענג" וכי.

וגי' מש"כ בספה"ק עטרת ישועה (ליקוטים סוף ספר דברים אה"ב טו) ז"ל: "הנה נודע אשר יש ע"י בחינות, עדן, נהר, גן, לאשר יש ג'ע התחתון שנקרא בשם גן, וג'ע העליון נקרא בשם עדן, בסוד וישט ד' אלקים בן בעדן מקדם (בראשית ב' ח), היינו, אשר העיקר הוא העדן והוא הפנימיות. והנה ג'ין הוא ר"ת נרתק גוף, היינו, שהגוף שהוא נרתק להנשמה הוא ג'ע התחתון. והנשמה עולה למעלה מד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשי', והנשמה היא בג'ע העליון, וע"כ עדין ר"ת נשמה ד' עולמות, רומז אשר הנשמה העולה למעלה מד' עולמות היא בג'ע העליון.

מז וכמש"כ בספה"ק תולדות אהרן (ליקוטים חדשים) ז"ל: "וביום שבת קודש באים האורות מהששה אותיותיו בכלליות אורות האותיות מכל ימות החול, ומאירים בתוך נשמות ישראל בשלהבת בהירות, עד שהקדושים והזוהר ואהבה מעולם המלאכים והשרפים, כל אחד לפי מדרגתו, תעשה השקדושים הגדולים מעליהם ובאים בשבת קודש בעבודתם הקדושה עד עולם החירות נולם התענוג וואו עולם הבינה. ומאיר עליהם אור גן עדן העליון, וזהו וקראת לשבת ענג" (שיעור ת"י סוד עדין נהר גן)."

מז ועי' בספה"ק שם משמואל (פר בהר, תרע"ג) שכיוונם כנגד חכמה בינה ומלכות, ובספה"ק ישמע ישראל (פר אפור ולפי כי תבוא) כתב שהם כנגד חכמה בינה דעת, אמנם הכל היינו חך ואכמ"ל.

מז וראה מש"כ בספה"ק בת עין (פר בא): אמנם בתחלת בריאת האדם היה הדבור בשלמות כראוי, כמאמר הכתוב (בראשית ב' ח) וישע ה' אלהים בן בעדן מקדם וגו', כל בחינת מחשבה נקרא עדין, מלשון אשר עדין לא היה (קהלת ד' א), כי בחינת מחשבה אחד לפי מדרגתו, עד שהקדושים והזוהר ואהבה מעולם המלאכים והשרפים, כל אחד לפי מדרגתו, תעשה השקדושים הגדולים מעליהם ובאים בשבת קודש בעבודתם הקדושה עד עולם החירות נולם התענוג וואו עולם הבינה. ומאיר עליהם אור גן עדן העליון, וזהו וקראת לשבת ענג" (שיעור ת"י סוד עדין נהר גן)."

מז ועי' בספה"ק שם משמואל (פר בהר, תרע"ג) שכיוונם כנגד חכמה בינה ומלכות, ובספה"ק ישמע ישראל (פר אפור ולפי כי תבוא) כתב שהם כנגד חכמה בינה דעת, אמנם הכל היינו חך ואכמ"ל.

מז וראה מש"כ בספה"ק בת עין (פר בא): אמנם בתחלת בריאת האדם היה הדבור בשלמות כראוי, כמאמר הכתוב (בראשית ב' ח) וישע ה' אלהים בן בעדן מקדם וגו', כל בחינת מחשבה נקרא עדין, מלשון אשר עדין לא היה (קהלת ד' א), כי בחינת מחשבה אחד לפי מדרגתו, עד שהקדושים והזוהר ואהבה מעולם המלאכים והשרפים, כל אחד לפי מדרגתו, תעשה השקדושים הגדולים מעליהם ובאים בשבת קודש בעבודתם הקדושה עד עולם החירות נולם התענוג וואו עולם הבינה. ומאיר עליהם אור גן עדן העליון, וזהו וקראת לשבת ענג" (שיעור ת"י סוד עדין נהר גן)."

מז ועי' בספה"ק שם משמואל (פר בהר, תרע"ג) שכיוונם כנגד חכמה בינה ומלכות, ובספה"ק ישמע ישראל (פר אפור ולפי כי תבוא) כתב שהם כנגד חכמה בינה דעת, אמנם הכל היינו חך ואכמ"ל.

מז וראה מש"כ בספה"ק בת עין (פר בא): אמנם בתחלת בריאת האדם היה הדבור בשלמות כראוי, כמאמר הכתוב (בראשית ב' ח) וישע ה' אלהים בן בעדן מקדם וגו', כל בחינת מחשבה נקרא עדין, מלשון אשר עדין לא היה (קהלת ד' א), כי בחינת מחשבה אחד לפי מדרגתו, עד שהקדושים והזוהר ואהבה מעולם המלאכים והשרפים, כל אחד לפי מדרגתו, תעשה השקדושים הגדולים מעליהם ובאים בשבת קודש בעבודתם הקדושה עד עולם החירות נולם התענוג וואו עולם הבינה. ומאיר עליהם אור גן עדן העליון, וזהו וקראת לשבת ענג" (שיעור ת"י סוד עדין נהר גן)."

מז ועי' בספה"ק שם משמואל (פר בהר, תרע"ג) שכיוונם כנגד חכמה בינה ומלכות, ובספה"ק ישמע ישראל (פר אפור ולפי כי תבוא) כתב שהם כנגד חכמה בינה דעת, אמנם הכל היינו חך ואכמ"ל.

מז וראה מש"כ בספה"ק בת עין (פר בא): אמנם בתחלת בריאת האדם היה הדבור בשלמות כראוי, כמאמר הכתוב (בראשית ב' ח) וישע ה' אלהים בן בעדן מקדם וגו', כל בחינת מחשבה נקרא עדין, מלשון אשר עדין לא היה (קהלת ד' א), כי בחינת מחשבה אחד לפי מדרגתו, עד שהקדושים והזוהר ואהבה מעולם המלאכים והשרפים, כל אחד לפי מדרגתו, תעשה השקדושים הגדולים מעליהם ובאים בשבת קודש בעבודתם הקדושה עד עולם החירות נולם התענוג וואו עולם הבינה. ומאיר עליהם אור גן עדן העליון, וזהו וקראת לשבת ענג" (שיעור ת"י סוד עדין נהר גן)."

מז ועי' בספה"ק שם משמואל (פר בהר, תרע"ג) שכיוונם כנגד חכמה בינה ומלכות, ובספה"ק ישמע ישראל (פר אפור ולפי כי תבוא) כתב שהם כנגד חכמה בינה דעת, אמנם הכל היינו חך ואכמ"ל.

ישנם שני רבדים נוספים המקיפים את שלושה אלו משני צדיהם, האחד מלמעלה והשני מלמטה, והיינו כי מתחת לינפש רוח ונשמה" נמצא הגוף החומרי של האדם, ולמעלה מכולם נמצא נקודת ה"אני" של האדם שהיא הנשמה המקיפה מעל שלושת קומותיו של האדם, ומחולקת לב' חלקים הנקראים "חיה" ו"יחידה"⁷¹.

והנה איתא בוזהר הקדושה, כי התיבה שבנה נח נמשלת היא ל"גן עדן"⁷², ומבאר בספה"ק תולדות יעקב יוסף⁷³

דהיינו באופן הבא: ה"תיבה" עצמה הוא כנגד הגוף החיצוני של האדם, הקומה התחתונה הנקראת "תחתיים" מכוונת כנגד חלק ה"נפש", הקומה התיכונה הנקראת "שניים" עומדת כנגד חלק ה"רוח", הקומה העליונה הנקראת "שלישים" היא כנגד חלק ה"נשמה"⁷⁴, ולמעלה מכולם נמצא "נח" - שהוא מקביל לחלקי ה"חיה" וה"יחידה"⁷⁵.

וכך מובא בספה"ק דגל מחנה אפרים בשם זקינו הבעל שם

⁷¹ מקור שמות ה' חלקים אלו הנקראים נרנח"י הוא בחדוש שנת ה'ת"ת (דברים ר"ב ס"ו) בזה"ק (ח"ב קנח ע"ב), וכן יסד הפייסן רבי אליעזר הקליר בפיוט קדוש מוסף דר"ה (הפתחיל ואתה אנון קול ספריה), ובפיוט שחרית יום ב' דפסח (הפתחיל אנו ב' חיות). ועי' בינפש החיים (שער א פרק ה') ששם ביאר היטב את משמעותם של המישה שמות הללו נרנח"י.

⁷² לודע מה איתא במהרי"ל (ע"ה שער ד ס"א) כי קיים הבדל וחילוק בין חלקי נר"ן (נפש רוח ונשמה) לחיה ויחידה, כי בעוד שחלקי נר"ן הם מלוכבים בתוך גוף האדם, הרי שחיי ויחידה גדולות וקדושות הן הרבה יותר מגופו, ואין הם מסוגלים להיות מורגשים בו בגלוי, אלא הם מוקפים אותו ממעל לו כביכול. ואף שפנימויותה של חיי"י ח"י"י מתלבשת בשמות האדם, מ"מ את השאר שבה אין המחויין מסוגלים להכיל, והם בסוד אור מקיף מבחוץ (ע"ה חיים שער כ"ה).

⁷³ וראה מה שביאר בזה האדמו"ר מפיאצנא זצ"ל בספרו חובת התלמידים (מאמר א) במתק לשונו: אבל ידוע מספה"ק שיש לבאר, נפש ישראל נפש, רוח, נשמה ח"י, יחידה, הנפש רוח ונשמה משכנן בגוף האדם, הנפש כבד, שכל וכלי הלב והקטנה במוחו, אבל חיי ויחידה גדולות וקדושות הן הרבה מנופו וא"ל לחן להתלבש בו, רק ממעל לגופו שורות ומקיפות אותו, כל שחן מיתרות ואין האיש צריך לחן ח"י, אדרבה עיקריות הן לו ולכל הנפש רוח ונשמה שלו. ובמשל גופני תיאר יתרו, אף אם אינו דומה לגמרי לנמשל. המשפר ע"ה שופכים מים ויין וכי אל הצלוחית, רק סופו פיו הצר נכנס הוא אל תוך הצלוחית ודרשו הרבה שהוא עיקרו, אשר שם כל המים או היין נמצא, ממעל לצלוחית עילאה מעולמת הכי עליונים היא וקטנתה ונצטמצמה עד לרוח בני הנביאים, ועוד נשאר. כן האור והקדושה, אשר נמצא בקרב איש ישראל והוא עיקרו ועצמותו, קדושה עילאה מעולמת הכי עליונים היא וקטנתה ונצטמצמה עד לרוח בני הנביאים, ועוד ליצוץ קטן של בני הנביאים המעט של דורנו ונכנס בו, רק המעט אשר הגוף במדת זכותו ושרתו יוכל להכיל ולקבל אותו נכנס ותכלש בו ויהי בו לשמלה במוח, לרוח וקטנתה מעולמת הכי עליונים היא וקטנתה ונצטמצמה עד לרוח בני הנביאים, ועוד הגוף הגסים. רק חלק קטן מקבלים ויהי בהם לנפש שכחה רק להחיות את הגוף, והלב כלי יתיר מוזכר, חלק יתיר של אור מקבל ויהי בו לרוח ומדות, והמוח כחו גדול לקבל יתרו ויהי בו לנשמה ודעת קדושה. ומראשו ועד סופו מין משפר הוא, ממעל לו עיקר אורו וקדושתו וכן היחידה והחיי"י והוא כמו הרחב במשפך שא"ל לכנס בו מהרבה אור קדושה, והנשמה הרוח והנפש אשר נצטמצמו יתיר נכנסים בו.

⁷⁴ אל שרק מן היחידה והחיי"י כבד קדושת ואורי ישראל מחיל מן עולמות הכי עליונים אף מן אבני מלכנו, נמשך נשתלשש ונצטמצם עד היחידה וחי שלו. אבל כיון שאנו מדברים עתה מפרטות כל שישראל לבדו, לכן על אורות קדושה היתיר בזהוים מחיי יחידה, אין השם הפרטי נזכר לאמור עליו של ראובן או של שמעון הוא, כמו שאומרים על נשמתו וכי נשמת ראובן ורוח של שמעון, וכמו במשל הנ"ל במשפר אף שלמעלה מן המשפר הי"י יתיר הרבה נמצא בחביות והוא העיקר, שממנו שופכים אל המשפר, מ"מ אל של הצלוחית הפרטיות הוא, ולא אליו מתיחס, החבית לצעמו הוא, ואף אותו מתיחס לאמור היין שבחביותו, וגם הקיולה היורד ממנו אל המשפר מתיחס לחבית ולא לצלוחית הפרטית, וקיולה החבית קרויים אותו, ורק המשפר לצלוחית מתיחס, מפני שנצטמצם כפי פרטיות הצלוחית תכוננו וגוו. כן כשאנו מדברים מפרטיות איש ישראל ואנשמתו הפרטית כשאב אורו וקדושתו כללי יחידה וחי, אין שעדים למעלה מארץ המשפר למעלה מחצולותיו, מ"מ כבר נזכר על השם הפרטי כהן לומר חיי ויחידה של ראובן ושל שמעון, אבל מה שלמעלה מהם לכל העולם מפרטיות האיש הוא ואין לקראתו בשמו.

⁷⁵ זה לשון הוה"ק ברעיא מהיימנא (ח"ג פ"ר פתח ר"ב ע"א): אמר רעיא מהיימנא ווי לון לבני נשא אדמינו אטימינן בלא תדיעין עינין דלא תדיעין דכד אתי ליליאי תרעין דיימנא אתפתחו דאיהי מרה ועשנין דילה דמתפשטין סלקין עד מוחא וכמה חיליין דיצר הרע מתפשטין בכל אברין גופתו ותרעין דאיהו לבנו דע"ג מסתמנין וכן דלא מתפתחין לכל הנהרין ועיניין מבלב נפקין ותרעין ולבט אבן דע"ג מסתמנין וכן דלא מתפתחין בכל באלין מוזיקין דאילין ולבט ושלטא בנהרין דלבא אדינון מלאכים דמתפשטין בכל אברים כענפין דאילנא לכל סטרא בההוא זמנא אינון כלוהו הנהרין סתימין בלבא ומתנשנין לגביה כיונים אל ארבותיהם כנח ואותיהם וכל מין ומין דעאלו עמיה תבינה

ומזיקין ומתגברין על כל אברים דגופא כמי וטופנא דגופו ויחיא ויחא ודבור וכו'. ב"ה"ה ואתקל י"ה מן גופא ואשתאר בלא אלמא כלא רשימי ויחיא ויחא ודבור וכו'. וראה מה שפרש בעל השולח"ן את דברי הוה"ק אלו, וזה לשונו: המרה שבגוף הוא סוד הגיהנם ויצר הרע, והלב שגופו הוא סוד גן העדן הקדושה, וז"ש דכד אתי ליליאי תרעין דיימנא אתפתחו דאיהי מרה. ומן המרה עולים עשנים, דהיינו כחות הדין, אל המוח, וע"כ מסתלקים המוחין, והאדם ישן. וזהו שאמר, ועשנין דילה דמתפשטין שהם כמו עשן הגיהנם. סלקין עד מוחא, והמוחין מסתלקים. ואז, שערי גן עדן שהוא סוד העינים נסתמים, וזהו שאמר ותרעין דע"ג דאיהו עינין דלבא, מסתמין, ולמה נקראים העינים שערי הלב, ששום, דכל נהרוז מלכיה נפקין. והנה הלב הוא גן העדן, והאורות שבו, הוא סוד מלאכים המתפשטים, שהוא סוד שם אלקים, אל כל אברי הגוף, ושולטים עליהם. ואכל בלילה, ולא שלטין בנהרין דלבא, דאינון כלוהו סתימין דמתפשטין בכל אברים וכו'. וכל כההוא זמנא, בלילה, בלילה הנהרין סתימין בלבא ומתנשנין בגביה. שכל האורות המתפשטים לגוף חוורים ומתאספים לשרושם אל הלב, שהוא סוד גן העדן. בדומה לתיבת נח, שבזמן התגברות הדינים שהוא סוד מין המבול, נתאספו כולם אל התיבה, וזהו שאמר כנח ואותיה וכו'.

⁷⁶ וראה משי"כ בספר אבן ישרא"ל של ר' ישראל ברוך ברין ז"ל (ח"ב סעודת תוכפת הבית וחינוך ס"ח ע"ה ע"א) בשם יספר הטטמנים, וזה לשונו: ומנהג שכונסין לדור בבית מכניסים לתוכו קודם שניכנס להם ומלאה נודות ורובש, שכן מצינו כשרצה הקב"ה להניחו לאדם הראשון בגן עדן הכין מקודם בגן עדן לץ עץ נחמד למראה וכו' וטוב למאכל, והאור שהאדם מסתכל בו מסוף העולם ועד סופו היה ג"ה כגן עדן, וכן כשנכנס נח אל התיבה הכניס תחלה מכל מיני מאכל, וכן הכניס אנבים טובות שביארו תביבה.

⁷⁷ ואלו דברי קדשו (פ"ר נח את א'): ונזה תבין ג' מדריגות שכתבתי נח, התחיים שניים ושלישים תעשיה, מלבד שיש לפרש שהוא נגד ג' בחינות שבאדם, ימי עליה ועמידה ויחידה וכו', ויש ל' לפרש על ג' מדריגות שבאדם שהוא תיבת נח, כי שומר מצוה הראשון וכל ג' בחינות העולם או עיר ומדינה, ואם בפרטות אדם א' בסוד ע"ש, ויש בזה ג' בחינות, תחילה לתקן ע"י מעשיו הטובים עולם עשיה נפש, ואחר כך דיבור תורה ותפלה עולם יצירה רוח מה שנתן לו קודם ליה ממו שכתבתי (ה' תרע"ה פ"ה) בשם הכתבים מבטלין תלמוד תורה להוצאת האמת וכו' (מגילה ג' ע"ב) ע"ש. ואח"כ ע"י המחשבה עולם הבריאה עצמו הבינה נשמת דת' תבינים. ואח"כ הוא ג' מדריגות זה למעלה מזה, ונח הוא הפנימי והצורה, והתיבה הוא החומר. ונח עם התיבה הוא חיבור ב' בחינות הנ"ל יחד. ומזה ויצא ג' בחיי שם הם ויפת לו נר, ליה נר, ושנים שנים באו אל התיבה שהוא יצא"ר ויצ"ט, ואח"כ תעשה אל התיבה, כי הוא ה"צ העצור את האדם, וכאשר מכניע חומר אל הצורה אז נעשה מן הצר רצ"ה ורצון, על דרך ברצות ה' דרכי איש וגו'. (מש"ל טו, ז) וזהו פדליגי י"א חלון ו"א חן סוב (ב"פ פ"ה) ושניהם אמת, כי בתחלה נכנס היצא"ר דרך חלון לונה"ה כל פני שות, ואח"כ נעשה בעל הבית עד שירשו ונ"ח"ל גינהם. ואם מכניעו נעשה מן אבן נגף אבן טוב. וכל הפרשה יובן ממילא, כי שבעי שבעה הם ד' שברים שזנבר בספרי יצירה (פ"ד פ"ה) על פני עולמם האדם הלרע או להטיב והבן לסדר העריים כי על כן כתבתי בחינאי' או"ש.

⁷⁸ וכן איתא בספרי"ק אור שלמים (פ"ה ב"ה ז'): התחיים שניים ושלישים תעשה, רומז על ג' בחינות עשיה יצירה בריאה, וכאדם נר"ן (ב"ד ה' ח"ה ע"ה ע"א), תעשיה - תעשה זאת תמיד, ודו"ק.

⁷⁹ וכן מובא בספרי"ק מגלה עמוקות (פ"ר קדושים) בזה"ל: כל הנשמות הן שכינה שנקראת תיבת נח כלולה תחתיים שניים שלישים נפש רוח נשמה ז"ש מושיב יחידים ביתה דייקא על מלכות.

⁸⁰ וכוננ"ט בספרי"ק קהלת יעקב (ע"ה נ"ח ז"ל): נח יש לרמוז שזכה לנחיתת חיה, וכבר ידעת כי נח הוא סוד יסוד החכמה שמשם בחינת חיה, כי האדם נפשו ממלכות ה' ה' ב"ן, רוחו מוציא ונ"ה ז"מ"ה, נשמתו מבינה ה' סד"ה, וזה זכה לחיה שהוא סוד יד ע"כ הרי שגמירא נח.

⁸¹ וזהו (בראשית ח' ח) ונח מצא ח"ן ראשי תיבות למפרע ניצוץ חיה, או נשמת חיה, שכן היה גימטריא נח, וזה שאמר בעיני הויה' שהיה לו ד' מניינות מד' אותיות הויה"ד, ד' פרצופים המרויזים בד' אותיות, עין לשון פרצוף כמו עין יעקב.

הלב".

וכן מבאר הרה"ק רבי אברהם מסלונים זי"ע ע"כ כי מה שנאמר "את האלוקים התהלך נח" הכוונה הוא לעונג העליון שבה זכה נח, בבחינת "אטייל עמכם בגן עדן". ומביא הילקוט ראובני בשם הסודי רז"א כי מכיוון שהיה נח חי את רוב שנותיו סמוך ל"גן עדן", לכן היה חי קרוב לאלף שנה, וככל שהדורות הולכים ומתרחקים מ"גן עדן" - וזאת על ידי שהשכל האנושי המתנגד לנשמה מתקדם ומתפתח - שנותיהם הולכים ומתמעטים.

ואי"ה בגליון הבא נמשיך לדון אודות כמה עניינים השייכים ל"גן עדן" - ארבע הנהרות, כתנות עור ואור, כרובים ולהט החרב המתהפכת, ועוד.

טוב זיע"א^ט: "איתא 'אנכי' ראשי תיבות 'אנא נפשי כתבית יהבית', והוא סוד הנפש, ובתוכו סוד הרוח והנשמה, כמו שאמר אדוני אבי זקני זלה"ה בסוד תחתים שנים ושלישים תעשה וכו', כן הוא בסוד נפש רוח ונשמה":

וראה בספה"ק נועם אלימלך^{סא} להרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע, ששם מקביל את שלושת קומות התיבה לשלושה הדרגות שבישראל: צדיקים, בינונים ורשעים, כשבעצם חלוקה זו מקבילה אף היא לחלוקה הקודמת^{סב}, שהרי הרשעים הם אלה שהחלק העיקרי אצלם הוא ה"נפש" החומרית והגשמית, הבינוניים הם אלה שה"רוח" הוא עיקר אצלם, ואילו הצדיקים הם אותם אשר המחשבה שהיא ה"נשמה" מולכת אותם בבחינת "מוח שליט על

^ט כפר' יתרו.

^{סא} וזה לשון קדשו (פרשת נח): בענין אחר צוהר תעשה לתיבה. פירוש שהצדיק על ידי תיבת התורה שלומד בה הוא מהפך הצרה לצהר. תחתים שנים ושלישים תעשה. בדרך רמז לשלשה מיני בני אדם צדיקים גמורים ורשעים גמורים ובינונים תחתים רמז לרשעים והיו שכתב רש"י ז"ל לזבל שהם עוסקים בדברים המאוסים לזבל המה העבירות. שנים למדור המה הבינוניים העוסקים במדור העולם הזה ותענוגים הגשמיים אף על פי שאין עושין עבירות. שלישים העליונים לאדם הוא הצדיק הגמור החולך תמיד בעולמות העליונים והצדיק גמור הוא צריך לתקן כולם במעשי הקדושים ולכן כתוב אצל שלישי תעשה פירוש אתה הצדיק תעשה ותתקנם. גם רמז אל האדם בעצמו שבנערותו הוא עוסק בדברים שפלים ומאוסים. ואמצע שניו הוא עוסק בעניני עולם הזה צריך לראות לתקן הכל על כל פנים בשלישים המה סוף שניו לבל יאסף עם חטאים נפשו.

^{סב} הקבלה זו בין צדיקים בינונים ורשעים לנפש רוח ונשמה מובאת בדרשות לחם

שלמה להגאון משמלויה זצ"ל (יוה"כ דרוש מב). וכתב בספר בית גנזי (פתיח תפלה עמ קנו) רמז לזה כי צדיקים בינונים רשעים עולים בגימטריא במכוון נפש רוח נשמה עם ג' כוללים.

^{סג} בספרו 'בית אברהם' (פר' בראשית עה"פ ויראו בני האל, עמ ר), וראה גם בספה"ק שומר אמונים (פר' שכי ועונש ב, עמ תשפ"ג).

^{סד} כך הביא בילקוט ראובני בשם הסודי רז"א וזה לשונו: בגן עדן היה עץ גדול מהלך ת"ק שנה, וכן היה אדם כשאכל מעץ הדעת היה גדול כנגד העץ, חטא אדם לקו העצים ברשעו ונתגרש, ואלולי שנתגרש היה חי כמה אלף שנים, שהרי לאחר שנתגרש היה חיו אותם זרות קרוב לאלף שנה, וכל שכן אם היו בגן עדן שהיו חיים כמה אלפים שנה, לכך העביר נח ובניו משם והביא מבול, ונח ברוב ימיו היה אצל גן עדן היה חי קרוב לאלף שנה, אבל משם עד פלג נתמעטו שנותיהם, לפי שרוב ימיו לא היה אצל גן עדן, לא חי אלא ת"ר שנה, וארפכשד שלא היה כלל אצל גן עדן חי ת' שנה, ומארפכשד עד אברהם שנתרחקו יותר חיו ר', ומאברהם ואילך שנעו ונדו ופחתו.

נכתב ונערך ע"י הרב חיים פנחס הורוביץ שליט"א

לתרומות והנצחות, ניתן לפנות לטל': 050-4120188

תרומות ניתן להפקיד בבנק מרכזתיל 17 סניף 732

מס' חשבון 76879692

ע"ש "בית אשר ורבקה" [ע"ר]

לכל ענייני הגיליון, שאלות והערות,

קבלת הגיליון באימייל, (וכן גיליונות של שנים קודמות, תשע"ט-תש"פ)

ניתן לפנות לכתובת אימייל 2088014@gmail.com

מעוניין להתרים אחרים תמורת אחוזים נאים, בבקשה פנה אלינו!!